4e JAARGANG No. 1
JANUARI 1950

NEDERLAND POLEN

UIT DE INHOUD:

UITGAVE DER VERENIGING NEDERLAND-POLEN

Zie art. blz. 24 en 36

In het Karpathen- en Sudetengebergte brengt de Poolse arbeidersjeugd zijn wintervacantie door

Zakopnane

Hotel Patria in Krynica

Een woord aan onze lezers,

bij de aanvang van het nieuwe jaar

Nu de Vereniging Nederland—Polen over enkele weken haar driejarig bestaan gaat herdenken, kan haar bestuur er haar voldoening over uitspreken, dat er door haar werkzaamheid bij brede kringen van het Nederlandse volk toch een beter begrip aan het groeien is over al datgene, wat er heden ten dage in het nieuwe Polen leeft en groeit. De Vereniging heeft dit resultaat o.a. willen te bereiken door in haar orgaan — dat op een zich steeds uitbreidende vriendenkring kan bogen — vrijwel alle sectoren van het Poolse leven te behandelen. Dit nieuwe Polen verrijst dan tegen de achtergrond van zijn verleden, waarbij overeenkomsten en verschillen tussen toen en nu gemarkeerd worden. Juist omdat onze arbeid reeds vruchten heeft gekregen, schroomden wij dan ook niet af en toe artikelen op te nemen, waarvan de inhoud afweek van onze opvattingen over het nieuwe Polen. Wij deden dit, daar wij ook in deze artikelen een ernstige drang tot begrijpen meenden te bespeuren.
Bij de ingang van de nieuwe Jaargang geven wij onze lezers de verzekering, dat wij al onze kracht aan het tijdschrift zullen blijven wijden.

Redactie Nederland—Polen.

De Ski's staan klaar, ook voor U.

MAANDBLAD TER BEVORDERING DER ECONOMISCHE EN CULTURELE BETREKKINGEN

Redacteuren:
S. van Praag
M. Górzyński
Postrek. 518467
Penningm. v. d.
Ver. Nederland-
Polen - Leiden

Nederland-Polen

Redactie-Secretariaat: (Redakcja i Administracja) J. W. Brouwersplein 7 - Telefoon 98875 - Amsterdam

Nieuwjaarsrede President Bierut

Zoals bij vrijwel alle staatshoofden gebruikelijk is, zo heeft ook de Poolse President Z. Ex. Boleslaw Bierut bij de jaarovergang een rede gehouden. Nu de President aan het eind van zijn rede zijn gelukwensen richt tot allen in de wereld, die de vrede nastreven en het grootste gedeelte van het Nederlandse volk van vredelievende gezindheid is, daar mag het als een bewijs van vanzelfsprekende beleefdheid worden beschouwd, dat we hier enige gedeelten van deze oredzie aanhalen, waaruit het Nederlandse publiek een indruk kan krijgen, aan welke in het Poolse volk levende verlangens zijn Staatshoofd uiting geeft. „Het Poolse volk kan met een gerechtvaardige voldoening op deze dag terugzien, op de resultaten van zijn werk in het afgelopen jaar. Want zouden we geen recht hebben vreugde en trots te voelen, waar wij toch, niet alleen ons van te voren gesteld driejaren plan voor de opbouw van onze staat voltooid hebben, maar deze voltooiing tot stand hebben gebracht twee maanden vóór de vastgestelde termijn! Vrienden, dit plan was in zekeren zin vermetel daar het zo zwaar was, dat het al onze krachten opeiste. Voor de voltooiing van dit plan werd van ons allen niet slechts een reusachtig uithoudingsvermogen gevraagd, neen wij moesten tevens bezield zijn met een rotsvast vertrouwen; in ons moest een vaderlandse gezindheid leven, zonder welke dit plan niet te volvoeren ware. Ik mag wel even herinneren aan de omstandigheden, waaronder wij verkeerden in de periode, die aan de uitvoering van dit drie-jaren plan voorafging. Weliswaar was de oorlog geëindigd, maar wij gingen nog gebukt onder de verschrikkelijke gevolgen van die jaren van rampspoed. Ik doel op de periode van 1945—1946. Waarheen wij ook onze blik richtten, overal doemden de ruïnes voor ons op. Millioenen mensen zwierven rond, dit waren degenen, die uit de kampen terugkerend, hun oude

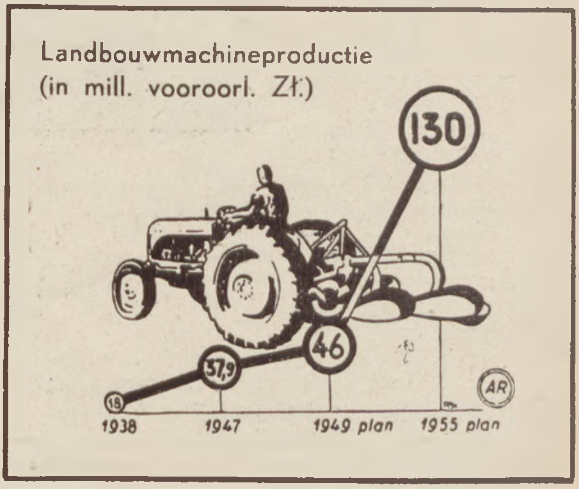
woonsteden niet meer konden betrekken en nu overal naar werk en naar onderdak zochten. In het jaar 1945 lag nog de helft van de te bebouwen akkers braak.
Onder deze ongehoord zware vernietigingsgevolgen van de oorlog die millioenen menselijke wezens en ongeveer 40 % van ons nationaal bezit verzwolgen had, begonnen wij aan de uitvoering van ons opbouw-plan.

Zoals ik reeds boven zei, leefde gedurende de drie afgelopen jaren bij velen het denkbeeld, dat dit plan toch eigenlijk te overmoedig beraamd en daarom niet voor uitvoering vatbaar was. Maar de arbeidende klasse, de werkende massa, had voor het allergrootste gedeelte haar vertrouwen gesteld in haar volksregeerders, zij toch geloofden in de realiteit van dit plan en nog twee maanden voor de eindtermijn wisten zij de overwinning op al deze moeilijkheden te behalen. Vandaar dan ook dat de arbeidende klasse, de werkende massa van ons land het volste recht heeft van vreugde en trots bezield te zijn, nu zij de resultaten van haar scheppende arbeid uit de voorafgegane periode oogsten kan.
In het jaar 1949 was de waarde van de industrieproductie globaal gesproken ongeveer 75 % hoger dan die van de laatste vooroorlogsjaren, terwijl we, indien we deze toename per hoofd zouden willen vaststellen kunnen zeggen, dat het eindproduct bijna 2½ maal hoger ligt dan dat van voor de oorlog (volgens de berekening in vooroorlogse prijzen). Moge al de stijging bij de landbouwproductie in een langzamer tempo hebben plaats gevonden, toch ligt ook hier het productiecijfer 12 % hoger dan dit vóór de oorlog het geval was."
Na deze korte samenvatting van het gepresteerde wijdt de President enige beschouwingen aan de sociologisch-economische verschillen, welke er bij het productieproces tussen Oost- en West Europa bestaan, waarop hij in enkele krachtig aangebrachte lijnen weergeeft, wat men zich voorstelt van het nu ingezette 6-jaren plan. Polen zal daardoor een nog belangrijker plaats gaan innemen onder de producerende landen en het zal dit kunnen doen daar dit productieproces zich ontwikkelt in het raam van de socialistische maatschappijstructuur. De productieresultaten zullen na afloop van dit tweede plan het vijfvoudig bedrag opleveren van die van voor de oorlog. En dit betekent natuurlijk een dienovereenkomstige stijging van het materiële en culturele peil der bevolking. Het spreekt van zelf, dat Polen zich, bij de uitvoering van dit tweede plan, zal blijven spiegelen aan wat de Sowjet-Unie bij de uitvoering van haar economische plannen te zien heeft gegeven.
In zeer welsprekende woorden richt de President zich in zijn peroratie tot de Poolse jeugd van wie het in de eerste plaats zal afhangen, of de door de arbeid verworven schatten ten bate zullen komen van het gehele volk.
En met een geen twijfel openlatende vaste overtuiging, dat de vrede gehandhaafd moet blijven, wendt hij zich dan tot al degenen in de wereld, die de vrede willen, hetgeen voor ons een der redenen was in ons blad een kort referaat te geven van deze belangrijke Nieuwjaarsrede.

Een ernstig woor

Nederlands-Poolse

De Nederlandse handelsmensen hebben de Oostelijke markt nimmer verontachtzaamd. Dat bewijzen de vele sporen, die de Nederlandse handelsgeest in de steden langs de Oostzee heeft achtergelaten. De politieke en e geografische structuurveranderingen, die in den loop der tijden hebben plaatsgevonden in het kustgebied van de Oostzee-staten, hebben daarin geen wijziging gebracht. Immers, men trof daar steeds weer de ondernemende Hollandse handelsman aan, die zich bij de verovering van deze markten door niets liet afschrikken.
Thans waakt het herboren Polen over het lange gebied van de Oostzeekust. Voor iedere objectieve waarnemer is het duidelijk, welke waarde men aan dit feit moet toekennen, alleen reeds van een handels-politiek standpunt bekeken, speciaal, van het standpunt van de Hollandse scheepsbouwer en machinefabrikant.
Polen is niet alleen een zeemacht geworden maar een industrie- en transit-land. Het heeft een groot achterland, dat zeer tot ontwikkeling is gekomen, een afzetgebied, dat bezig is snel te groeien en bijzonder interessante mogelijkheden biedt voor de handelspartner.
De handelsbetrekkingen tussen Nederland en Polen zijn ondanks de geweldige verwoestingen van jaar tot jaar gestegen, hetgeen bewezen wordt door de handelsverdragen van na de oorlog. Het handelsverdrag, dat in Maart is afgesloten, liep over het dubbele van de waardegoederen van 1947, en ook de hoeveelheid was dubbel zo groot. Het handelsverdrag van 1949 hield wederom een verdubbeling in en breidde de lijst van uit te wisselen goederen tot 92 groepen van waren uit, zonder dat daarin begrepen waren de goederen van de compensatiehandel. In dollars uitgedrukt geeft de handel tussen Nederland en Polen het volgende beeld: 1948 import Polen—Nederland 14 millioen. Export 13 millioen, tesamen 27 millioen. Nederland nam daarbij in het handelsverkeer met Polen de dertiende plaats in.
In 1949 steeg Nederland van de dertiende tot de

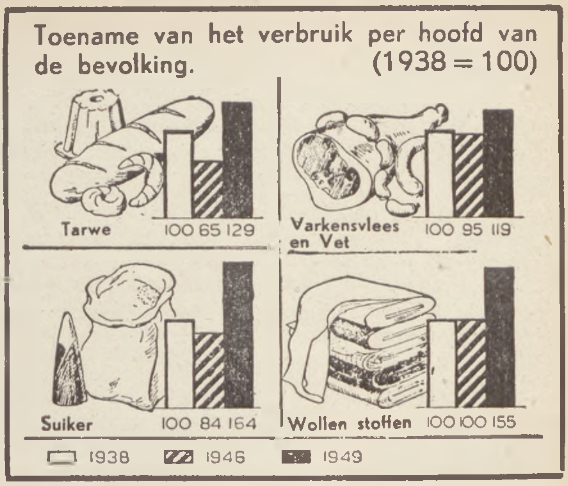
over de

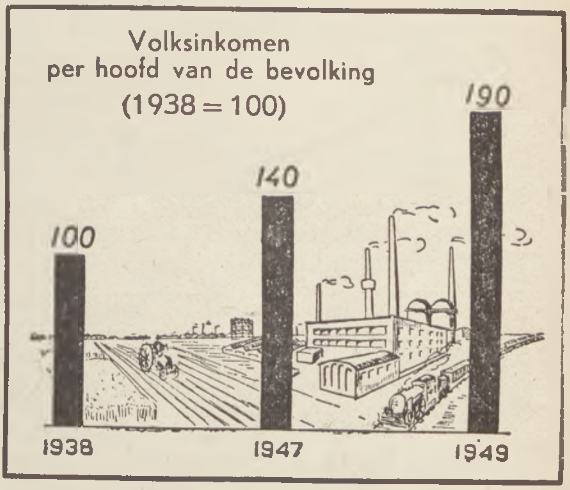
handelsbetrekkingen

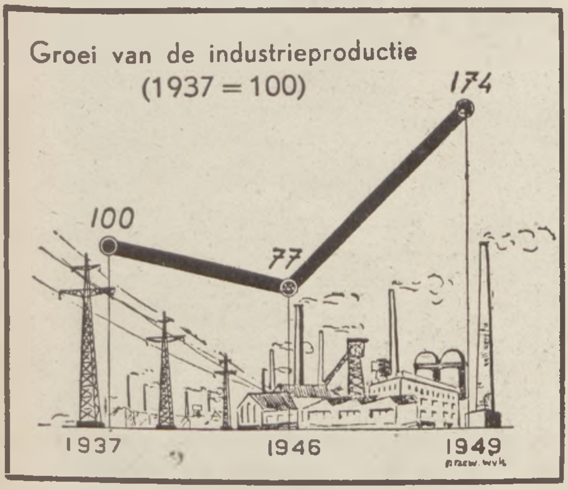
zevende plaats. De import van Nederland in Polen bedroeg in de maanden Januari tot November reeds 28 millioen. De export 20 millioen, tezamen 48 millioen dollar. De vraag rijst, welke omzet het verdrag in 1950 zal opleveren?

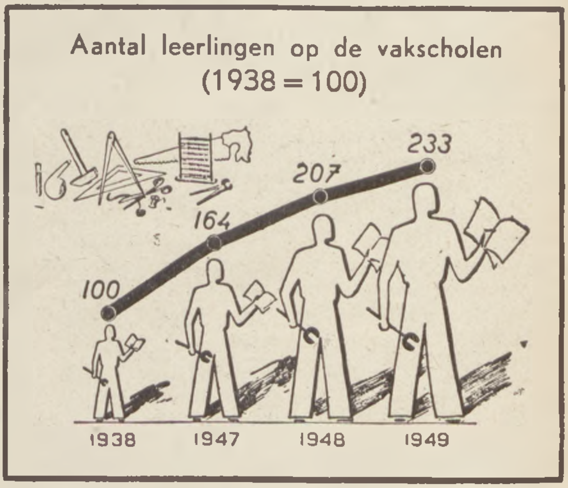
Wij vernemen, dat een Poolse handelsdelegatie reeds in Nederland vertoeft. Zou men zich aan gissingen wagen, en op de komende gebeurtenissen vooruitlopen, dan zou ons inziens ook in dit jaar een uitbreiding van de handelsbetrekkingen te voorzien zijn. Daarbij moeten de objectieve voorwaarden, die steeds voor beide partijen ten grondslag liggen aan de handelsverdragen, niet uit het oog worden verloren. De President der Poolse republiek B. Bierut, verklaarde met Nieuwjaar, dat de Poolse industrieproductie in vergelijking met 1938 met 75% gestegen is. Voor de verdere gegevens omtrent de economische vooruitgang verwijzen we naar de in dit nummer afgedrukte rede van de President. Let men bij deze verhoogde cijfers echter op de vermindering van de Poolse bevolking, die in 1938 nog 36 millioen inwoners bedroeg tegen 24 millioen thans, dan komt men tot een stijging van de industrie-productie van het 2.5-voudige per hoofd der bevolking in vergelijking met de productie van voor de oorlog. Het aantal van de in de bedrijven werkzame arbeiders in 1949 steeg met 40 % vergeleken met het laatste halfjaar van 1946. Elke handelsman, die het nieuwe Polen bezoekt, maakt na zijn terugkeer melding van de ononderbroken en succesvolle arbeid aan de wederopbouw, die algemeen bewondering wekt. De stabiliteit van de Poolse economische structuur wordt eveneens algemeen erkend. Ook de voortdurende stijging van de levensstandaard van het volk is onloochenbaar.

Polen is voor goed van het spook van de werkloosheid bevrijd. Talloze nieuwe industrieen verrijzen. Er wordt zeer veel gebouwd. De universiteiten en scholen zijn boordevol weetgierigen voor welke het kader van de technische vakkundigen, waaraan in Polen veel behoefte is, steeds wordt aangevuld. Het is duidelijk, dat onder deze omstandigheden de ge-

weldige industrialisering van het land en de groei op alle gebieden van de volkseconomie een grote behoefte aan machines en transportmiddelen en grondstoffen doet ontstaan.
De toenemende productie, het ontstaan en de uitbreiding van nieuwe takken van productie zullen steeds weer nieuwe behoeften scheppen. Heeft de Nederlandse exporteur en producent er niet alle belang bij om bij de toenemende concurrentie op de wereldmarkt, zijn plaats als leverancier op de Poolse afzetmarkt te verzekesen? Is het niet voor het Nederlandse volk van het allergrootste belang om de stijgende werkloosheid door het sluiten van een handelsverdrag te bestrijden? Zal niet, volgens het oordeel van deskundigen in 1952 door de bevolkingsaanwas, door het Nederlandse bedrijfswezen, mede in verband met het ophouden van de Marshallhulp aan 215.000 mensen werkgelegenheid en brood gegeven moeten worden. Verder moet men de bezorgdheid, die in steeds grotere kringen van toonaangevende Nederlanders wordt uitgesproken, niet verontachtzamen. Een uitgebreid en beleidvol handelsverdrag kan hier veel uitkomst geven. Een handelspolitiek echter, die de buitengewoon interessante, niet aan crises onderhevige Poolse markt, die zoveel mogelijkheden biedt, zou verwaarlozen, zou een noodlottige benadeling van het Nederlands economisch leven betekenen, zowel nu als in de toekomst.
Nemen wij b.v. de tak van de scheepsbouw en de machinefabricatie in Nederland. Polen had in verband met het handelsprotokol van 1948 een opdracht van meer dan 30 millioen gulden gegeven en daardoor de Poolse opdrachten van na de oorlog met meer dan 55 millioen verhoogd. Het jaar 1949 heeft weer voor andere Nederlandse industrieën grote opdrachten opgeleverd. De ontwikkeling van de Poolse economie, die in het Poolse zesjarenplan voor 1950—1955 is neergelegd, waarborgt aan de Nederlandse industrie de mogelijkheid voor enorme investeringsopdrachten (schepen, haveninstallaties, installaties voor kolenmijnen, vaartuigen, Philips' producten, chemische producten e.d.).
Wij verraden geen geheim, wanneer we er melding van kunnen maken dat vermoedelijk het Polimex-agentschap te Amsterdam zal liquideren. Inderdaad is het zeer bedroevend gesteld met de Poolse opdrachten voor ons land, en wij lopen gevaar uitgeschakeld te worden. In onze plaats zullen Engeland, Denemarken en in het bijzonder de Duitse en Italiaanse concurrenten treden. Bovenal tracht Hamburg de Nederlandse scheepswerven te verdringen. Bestaat er nu geen mogelijkheid om zich tegen deze concurrentie te beschermen en een deel van de omvangrijke opdrachten voor Nederland te verzekeren?
Wij menen ook de aandacht van de Nederlandse instanties te mogen vestigen, op het feit, dat de Poolse handelsdelegatie in China zeer enthousiast is ontvangen en dat Polen niet slechts Poolse producten zal kunnen leveren, maar ook in stijgende mate de belangrijke producten van de re- export. Voorts zal Polen ook in staat zijn bepaalde Nederlandse producten te her-exporteren, terwijl zoals bekend, Polen evenzeer belang heeft bij de Nederlandse diensten voor zijn transitoverkeer. Wanneer dit transitoverkeer bij de beide landen een aanzienlijke omvang zou nemen, zou Polen ongetwijfeld er belang bij hebben de Hollandse scheepvaart te gebruiken voor zijn groeiende overzeese handel. (zoals het geval was met de Deense, Zweedse, Noorse en Finse vrachtvaarders.) De betekenis hiervan springt in het oog, wanneer men alleen maar in aanmerking neemt, dat Polen op het ogenblik de grootste leverancier van kolen aan Pakistan is geworden en een van de grootste leveranciers van cement aan Zuid Amerika.

g-

De verjaardag van STALIN in Polen

Op de 70ste verjaardag van J. Stalin, de 21ste December 1949, vond in het Poolse parlement (Sejm) een feestelijke herdenking plaats.

Het Poolse volk heeft op de verjaardag van Stalin waardig gereageerd. Men ging van de overtuiging uit, dat werken, werken, nog eens werken het beste eerbewijs aan Stalin was. De couranten, de radio alsook andere instanties en organisaties brachten mededelingen over grote resultaten aan het arbeidsfront. De hoogovens, de mijnen, de spoorwegen en verschillende soorten fabrieken wedijverden met elkaar om door verhoogde prestaties de wederopbouw van het land te bespoedigen, het welstandspeil van de bevolking te doen stijgen en van hun verbondenheid aan de idee van het socialisme blijk te geven, waarbij men zich spiegelde aan de theorie en de praktijk van het grote naburige volk van de Sowjet Unie, dat gesymboliseerd wordt door de zeventigjarige grote staatsman Stalin.

Talloze bedrijven hebben zich er toe gezet om hun oorspronkelijke economische projecten te overtreffen, de afzonderlijke leden deden en doen alles om hun kennis te verdiepen, een bijdrage te leveren voor het behoud van de vrede om daardoor nog beter de richting van het socialisme te kunnen volgen. De werkers van de mijn „Sosnowiec", van het hoogovenbedrijf „Labendy", van de machinefabriek „Cegielski" en van de Textiel-„Combinat" No. 1 in Lodz dienden het verzoek in, dat voortaan hun onderneming de naam Stalin zou mogen voeren, hetgeen de regering heeft ingewilligd.

In het centrum van de stad Warszawa wordt een monument opgericht, waarvan de eerste steen op 21 December j.l. is gelegd. In Craców werd een gedenksteen onthuld aan het huis waarin Lenin woonde in de jaren 1912—1913 en waar Stalin eveneens vertoefde en met hem beraadslaagde. In het Nationaal Museum te Warszawa werden de geschenken bijeengebracht van ontelbare Polen en er werd een tentoonstelling van gehouden, die door de president van de Poolse republiek plechtig werd geopend. Een speciale trein, het geschenk van de Poolse arbeiders, bracht al die geschenken naar Moscou.

De bezichting van de geschenken op de tentoonstelling ←

De ontwikkeling van de Pools-

In een tijdvak, dat gewijd is aan de versterking van de vriendschapsbetrekkingen tussen Polen en de Sowjet-Unie, is het van belang om de Pools-Russische handelsbetrekkingen aan een onderzoek te onderwerpen.
Het zou te ver voeren om de economische betrekkingen van het democratische Polen met de Sowjet-Unie volledig te bespreken. Met het oog op de grote omvang van het onderwerp zullen wij ons beperken tot dat onderdeel van de buitenlandse handel, dat in deze betrekkingen de voornaamste plaats inneemt.

De handelspolitiek van isolatie van het Oosten.
De van weinig inzicht getuigende houding van de vooroorlogse Poolse regering tegenover de USSR openbaarde zich dan ook op het gebied van de buitenlandse handel. Een dergelijke politiek schijnt thans eenvoudig ongelofelijk. Het resultaat ervan was, dat voor de oorlog het handelsverkeer van Polen met Rusland *vrijwel het kleinste* was, in vergelijking met de omzetten van Polen met andere landen.
Wij zullen het jaar 1938 als voorbeeld nemen. De waarde van de Poolse import uit de USSR bedroeg in dat jaar 9.850.000 zl., die van de export daarheen 1 404 000 zl. In dat zelfde jaar exporteerde Polen naar een verwijderd land als Chili goederen ter waarde van meer dan 12 millioen en importeerde uit dat land voor een waarde van 14 millioen zloty. Met Nazi-Duitsland, dat zoals bekend is in datzelfde jaar gereed kwam met zijn voorbereidingen om zijn „handelspartner" te overvallen, was de omzet het grootst en bedroeg plm. 300 millioen zloty aan import en ruim 258 millioen aan export.
In het kader van een handelsovereenkomst werden uit Duitsland de volgende waren ingevoerd: de kostbaarste bontsoorten, zoals bever en Indisch lam en ook de minst waardevolle, zoals konijn en haas, lak- en gemsleren schoenen, elegante koffers en leren galanteriewaren, zijden stoffen van de slechtste kwaliteit, kousen en sokken, dames- en herenonderkleding, karton, kalenders, muziekboeken, briefkaarten, zakmessen, scheermessen, scharen, scheerapparaten en een speciaal soort gebak.
Te zelfder tijd importeerde Polen uit de USSR uitsluitend ertsen, tabak, fosforiet, katoen — dus vrijwel *alleen grondstoffen*.
Aan deze zelfmoordpolitiek bij de economische verhoudingen met de Sowjet-Unie heeft het Poolse Comité van Nationale Bevrijding voor goed een eind gemaakt, zodra een deel van het land van de Duitse bezetting was bevrijd.
Op 20 October j.l. was het vijf jaar geleden, dat de eerste overeenkomst gesloten werd over de levering van goederen en over de voorwaarden van verrekening tussen de regering van de USSR en het Poolse Comité van Nationale Bevrijding. In het kader van deze overeenkomst ontving Polen 45.900 ton steenkool, 25.100 ton meel, petroleum, stookolie, katoen, auto's, paraffine, zeep, zout, thee, lucifers en katoenen garens.
Deze artikelen waren nodig voor de bevolking van de bevrijde gebieden en aangezien dat deel van Polen afgesneden was van het mijnengebied, hadden ze een fundamentele betekenis voor de industrie in het Oostelijk deel van het land. Ook mag men niet vergeten, dat vitale artikelen als steenkool, petroleum, stookolie en meel door de Sowjet-Unie geleverd werden op een ogenblik, toen de oorlogsvoering nog hoge eisen stelde.
Onder deze omstandigheden moest men erkentelijk zijn voor de vriendschappelijke hulp aan het door de oorlog verwoeste land, temeer, omdat eerst in de daarop volgende jaren Polen als dekking van het Russische crediet een overeenkomstige hoeveelheid

---

De Pools-Tchechische

In 1945 6 millioen, in 1948 92 millioen dollar.

Een officieel communiqué van het Ministerie van Buitenlandse Handel meldde onlangs, dat te Warszawa een protocol ondertekend was betreffende het Pools-Tchechische handelsverkeer voor het jaar 1950. Volgens dit protocol zal de waarde van de wederzijdse goederenleveringen tussen Polen en Tchecho-Slowakije dit jaar 25% hoger zijn dan in 1949, ongerekend de investeringen genoemd in de speciale investeringsovereenkomst van 1947.
In verband met dit communiqué komt het ons wenselijk voor een overzicht te geven van de handelsbetrekkingen tussen Polen en Tchecho-Slowakije zoals die zich tot dusverre ontwikkeld hebben.
Hoe lieten deze betrekkingen zich na de oorlog aanzien? Wij laten hier enige feiten volgen.
1945. Het handelsverkeer tussen Polen en Tchecho-Slowakije is uiterst gering. Beide landen zijn uitgeput door de oorlog en de bezetting, en hebben elkander niet veel te bieden. De economische samenwerking beperkt zich tot onbetekenende clearingstransacties; zo leverde o.a. Polen electrische stroom uit Walbrzych aan Tchecho-Slowakije.
Het jaar 1946 brengt reeds een aanmerkelijke verbetering in de handelsbetrekkingen tussen Polen en zijn Zuidelijke nabuur. Het handelsverkeer omvat meer dan tien artikelen en bereikt een waarde van 6 millioen dollar. Dit is het uitgangspunt voor de volgende phase — de aanzienlijke vergroting van de omzet in 1947.
In 1947 groeide de Pools-Tchechische handelsomzet tot meer dan het drievoudige van het voorafgaande jaar en overschreed tegen het eind van het jaar de 20 millioen dollar, hoewel eerst in het midden van het jaar — op 4 Juli 1947 — de Conventie aangaande Economische Samenwerking tussen Polen en Tchecho-Slowakije van kracht werd, in het kader waarvan een overeenkomst werd gesloten aangaande het handelsverkeer en tevens een overeenkomst aangaande de levering van investeringsgoederen aan Polen.
De beslissende betekenis van dit verdrag zal nog worden besproken. Eerst zullen wij de opeenvolgende cijfers noemen, die een beeld geven van de voortdurende uitbreiding van de wederzijdse handelsbetrekkingen.
1948. De waarde van de handelsomzet aan het eind van het kalenderjaar (dat niet samenvalt met de geldigheidsduur van de overeenkomst) groeide in vergelijking met 1947 tot het vier-en-een-halfvoud en bereikte het indrukwekkende cijfer van ruim 92 millioen dollar. Er vindt een verdere uitbreiding van het aantal waren plaats en tevens een wijziging in de vorm van de clearings-transactie en een verbetering van de omzet.
Dit moment heeft een wezenlijke betekenis voor de economische planning in beide landen.

Russische handelsbetrekkingen

steenkool, ijzer, cement, suiker, lood en zink kon exporteren. Deze export uit Polen ontwikkelde zich echter dermate, dat het mogelijk bleek van de Sowjet-Unie verdere leveringen van goederen te verkrijgen krachtens verdere handelsovereenkomsten.

Een eigenlijke handelsovereenkomst in de letterlijke betekenis van het woord is die, welke gesloten werd op 7 Juli 1945 voor het tijdvak tot 31 Maart 1946. In het kader van deze overeenkomst voerde Polen voor zijn herlevende industrie grondstoffen in, zoals erts, katoen en grondstoffen voor de chemische industrie en het exporteerde steenkool, zink en in hoofdzaak voltooide producten, zoals bijv. textielwaren. Een grote betekenis hadden eveneens de in het kader van die overeenkomst aan Polen geleverde aanzienlijke hoeveelheid tabak, rogge en tarwe.

Het volgende verdrag betreffende wederzijdse leveringen werd gesloten op 12 April 1946 en was geldig tot 31 Maart 1947. De import bedroeg in 1946 535.766.000 roebel, de export 310.326.000 roebel.

In het kader van deze overeenkomst ontving Polen uit de USSR aanzienlijke hoeveelheden rogge, tarwe, gerst, haver en andere graansoorten, alsmede zaden, katoen, aardolie, olieën, ijzer-, mangaan- en chroomerts, chemische artikelen en technische instrumenten. De belangrijkste artikelen van de Poolse export waren steenkool, cokes en ijzer. De nadruk moet worden gevestigd op het feit, dat de Sowjet-Unie deze economische steun leverde in de eerste jaren na de oorlog, die voor Polen het allermoeilijkst waren, doch waarin de USSR eveneens met grote moeilijkheden te kampen had.

Als resultaat van de gesloten overeenkomsten bedroeg de import in 1947 422.081.000 roebel, de export echter 373.878.000 roebel. Krachtens deze overeenkomst importeerde Polen uit de USSR katoen, aardolieproducten en ertsen, de export bestond uit weefsels, suiker, steenkool, cokes, ijzer en andere metalen. In 1947 ontving Polen uit de USSR totaal 510.000 ton graan.

De volgende overeenkomst, die van 26 Januari 1948 is van een bijzondere betekenis, zowel wat betreft de tijdsduur als ten opzichte van de grootte van de omzet, die erin wordt voorzien. Deze overeenkomst zal vijf jaar van kracht zijn.

In het kader van de vijfjarige overeenkomst werd op 13 Mei 1948 een protocol ondertekend betreffende de wederzijdse leveringen in het tijdvak van 1 Januari tot 31 December 1948. Als resultaat hiervan bedroeg de Poolse export 586.901.000 roebel, de import 624.987.000 roebel.

Het belangrijkst is echter de overeenkomst aangaande de levering van investeringsgoederen aan Polen ter waarde van 450 millioen dollar. Deze overeenkomst voorziet in de levering van industriële installaties op crediet.

Het protocol van 15 Januari 1949 stelt de omzet voor dit jaar vast. De voornaamste artikelen, die Polen dienovereenkomstig uit de USSR importeert, zijn: katoen, ertsen, aardolieproducten, grondstoffen voor de chemische industrie en auto's, de Poolse export naar de USSR bestaat uit: textiel, steenkool, suiker, bouwmaterialen, non-ferrometalen, ijzer, locomotieven en spoorwagens.

Wanneer wij analyseren, in hoeverre de overeenkomst in de voorbijgegane maanden van 1949 is uitgevoerd, dan kunnen wij met volle zekerheid verklaren, dat het aanvankelijk vastgestelde bedrag tot het eind van het kalenderjaar aanmerkelijk zal worden overschreden. Dit getuigt van de voortdurende dynamische ontwikkeling van de handelsbetrekkingen tussen Polen en de USSR.

handelsbetrekkingen

In 1949 vond een verdere uitbreiding plaats van het assortiment in het handelsverkeer tussen Polen en Tchecho-Slowakije, onafhankelijk van de uitvoering van de investeringsovereenkomst, die op normale wijze werd uitgevoerd.

De Poolse import uit Tchecho-Slowakije omvat artikelen die van grote betekenis zijn voor de Poolse staathuishouding, zoals: walsproducten, vuurvast aardewerk, kaoline, metallurgische cokes, gebrande magnesiet, magnesietblokken, tractoren, luchtbanden, technische artikelen, werktuigen en verbruiksartikelen, zoals schoenen, radiotoestellen enz.

Polen exporteert naar Tchecho-Slowakije artikelen van essentieel belang voor het economisch potentieel van Tchecho-Slowakije, zoals steenkool, zink, producten van de chemische industrie, producten van de machine-industrie, landbouwproducten enz.

Als gevolg van deze omvangrijke goederenruil *staat Polen in de Tchechische buitenlandse handel op de tweede plaats wat betreft de grootte van de omzet.*

Deze systematische groei van het handelsverkeer tussen beide landen na de oorlog treedt nog duidelijker naar voren door een vergelijking met de vooroorlogse periode, toen, om een voorbeeld te noemen, de handelsomzet in 1938 het vijfde deel was van die van 1948.

Zoals blijkt uit de aangehaalde cijfers en uit datgene, wat hierboven reeds vermeld werd, had de overeenkomst van 4 Juli 1947, die door vertegenwoordigers van beide regeringen gesloten werd onder de naam „Conventie betreffende Economische Samenwerking", een beslissende invloed op de ontwikkeling van de economische betrekkingen tussen Polen en Tchecho-Slowakije. In beide bevriende staten is men de mening toegedaan, dat dit verdrag in zijn consequenties het belangrijkste tractaat van economische samenwerking is, dat ooit tussen Europese landen gesloten is. Inderdaad is een economisch verdrag, dat zich zoals de Pools-Tchechische overeenkomst ten doel stelt het handelsverkeer, de samenwerking op het gebied van industrie, verkeer, landbouw en de uitwisseling van wetenschappelijk-technische ervaringen tot de grootst mogelijke hoogte op te voeren, zonder precendent. In het kader van de Conventie zijn concrete organisatorische vormen ingesteld om een goede functionering van de samenwerking mogelijk te maken (Raad voor Economische Samenwerking, gemengde commissies, subcommissies enz.). Op alle genoemde gebieden (verkeer, landbouw, technisch-wetenschappelijke samenwerking) zijn belangrijke resultaten behaald. Op het gebied van het handelsverkeer manifesteert de Pools-Tchechische samenwerking zich op de meest in het oog springende wijze. We hebben hier een nieuw type van relaties te zien, welk type in Oost Europa aan het groeien is.

Dit drietal metselaars sloeg het record

De dag van de ommekeer

Het volgende is noch een vertelling noch een reportage, maar alleen een in literaire vorm gegoten bericht over een bijzondere dag, waarop de ommekeer in het bouwsysteem plaats vond. Deze geschiedenis is verbonden aan een man, wiens naam symbool is geworden voor nieuwe arbeidsmethoden, welke op de collectiviteit zijn gegrond. Hier volgt het verhaal:

Op zekere dag, in Juli 1948, meldde zich bij de arbeidsleider in Mariënstadt (Warszawa) een man. „Krajewski" zo stelde hij zich voor. „Ik ben de inspecteur van het centraal beheer van de gemeentelijke bouwonderneming", zei de ander.

De inspecteur schoof een stoel bij en verzocht hem plaats te nemen. „Wel" — begon hij. Krajewski bood hem een cigaret aan. Ze rookten. Er heerste een korte stilte. Uit de ramen zag men de rode muren van Mariënstadt. De zon scheen verzengend. Witte wolken dreven door de teer blauwe hemelstreken naar de grijze rivier toe. Op de stellages hielden de zwetende moede werklieden telkens weer op, om hun rug recht te strekken. Met de truffel namen ze de brijachtige massa en besmeerden er de bakstenen mee, die ze in hun hand hielden.

Krajewski zag zwijgend toe. Hij zag elke handgreep van de metselaars, het bukken naar de stenen en de kalk. Toen begon hij te spreken, zonder naar het raam te kijken. De inspecteur luisterde aandachtig en knikte beleefd. De bespreking duurde meer dan een uur, maar Jankowski, de ingenieur, die de leiding had over het bouwwerk, geloofde niet aan de verwezenlijking van het plan, dat zijn bezoeker uiteenzette, al was hij het er ook in beginsel mede eens.

„U gelooft dus, dat het gelukken zal?" vroeg hij twijfelend.

„Dat zullen we zien," antwoordde de ander onbewogen.

De volgende ochtend verscheen Krajewski heel in de vroegte op het werk. Hij ging net als ieder ander arbeider de kleedruimte binnen om een werkpak aan te trek-

ken. Hij stak een cigaret op en ging naar buiten. Op het bouwterrein stonden lange rijen bakstenen en er was beton; op verzoek van Krajewski had men dit alles de vorige dag klaargezet.
Er hadden zich vrijwillig twee helpers gemeld, hoewel niemand wist waar het eigenlijk om ging.

De nieuwe metselaar, die niemand kende, tenger met een lang mager gezicht en licht golvend haar, legde zijn helpers uit, wat ze moesten doen. Zij knikten begrijpend, maar eerlijk gezegd wisten ze niet, wat ze doen moesten. De vreemdeling sprak over een nieuwe methode, maar ze hadden alleen begrepen, dat ze de anderen moesten inhalen en hen tonen hoe er gewerkt moest worden. Ongelovig keken ze naar hun meester. Hij was klein en zag er niet bepaald sterk uit. Of het hem gelukken zou?

Bij het slaan van de klok gingen alle mannen aan het werk; op hun gewone manier. Ze bukken zich langzaam, nemen de een na de andere steen, kletsen met de truffel de gereedstaande massa er op. Krajewski, keek op de klok. Het was zeven uur vijf.

„Klaar," vroeg hij zijn helpers.
„Klaar" antwoordden ze tegelijk. De metselaar keek naar zijn collega's die naar de stenen en de kalk bukten, trapte met zijn hak zijn cigaret uit en begon te werken.

„Jongens, we beginnen," riep hij tegen zijn helpers. De eerste troffel kalk vloog op de muur. Op de stelling lag een rij stenen. Krajewski legde snel de ene steen na de andere, zodat zijn helpers hem nauwelijks vlug genoeg nieuwe stenen konden aanreiken.
„Dadelijk, dadelijk," riepen ze.
„Vooruit, opschieten," spoorde Krajewski aan. Een ogenblik hield hij op en legde uit, hoe zij door rythmische bewegingen een sneller tempo konden bereiken.
Nog eens legde hij hun precies uit, wat ze moesten doen. Hij ging weer aan het werk en spoorde zijn arbeiders halfluid aan.
„Een, twee, twee."
„Een, twee, twee!"
„Een twee."

Bij het zien van de groeiende muur begonnen de beide jeugdige helpers met de metselaar te wedijveren. Wie is vlugger, zij beiden of hij alleen? Het werk had nu volledig vat op hen. Het tempo verflauwde gedurende de gehele dag geen ogenblik, de helpers hadden begrepen, dat het ditmaal om meer ging dan alleen om een muur te bouwen. Dat het eigenlijke doel van hun arbeid was een muur van twijfel en vooroordelen omver te werpen.
Ironisch lachend keken de andere metselaars toe, vermoeid door de Juli-hitte. Ze hielden op met werken en staken een cigaret op. Telkens kwam er een naderbij en keek zwijgend naar de groei van de muur.
„Laat hem maar werken," zei er een, terwijl hij zijn lichtblonde haren naar achteren streek. „Laat hem maar werken tot hij in zijn zweet verzuipt. We zullen wel eens zien wat er van komt."
„Wiedes" beaamt een ander. „Hij denkt, dat ie met stommerikken te doen heeft," voegde hij er aan toe. „Jullie zullen eens zien hoe hij er bij neervalt."
„Hij kan wel wat, dat is waar," zei een van hen tot zijn kameraden, „maar dat is toch afbeulen."
Krajewski keek hen niet aan. Hij hoorde het gefluister, lachte in zich zelf en werkte onverdroten voort aan de muur, waarbij zijn kameraden hem hielpen. Een gooide met de troffel kalk op de muur, de andere helper legde nu de stenen er op.
Krajewski zorgde, dat ze recht lagen. Hij spande zich niet in, hij had de tijd om een cigaret te roken. Van tevoren had hij uitgerekend, dat als hij een rechte muur had, hij per uur 500 stenen zou kunnen leggen, dus tien per minuut, met tien minuten per uur voor een rookpauze.
Op deze Julidag was alles aan het werk. Hoewel Krajewski in lang niet meer de troffel had gehanteerd, ging alles volgens zijn berekening. Hij had met niet getrainde helpers gewerkt, en toch had hij des avonds 3500 stenen gemetseld, dat is 10,5 meter. Dat was in de geschiedenis der Poolse bouwvakarbeiders de eerste prestatie van die aard.
De metselaars keken ongelovig naar het werk. Toen de klok het eind van de arbeidsdag uitluidde, kwamen ze naderbij, betastten de muur, als om te constateren, dat die werkelijk goed was. Een van de metselaars, Porecki, knikte en spuwde.
„Nu ja, ze hebben gewerkt, maar dat is geen metselen meer, ik wil liever gras maaien dan metselen," verklaarde hij hardop.
Krajewski, keerde zich af van de muur, waartegen hij geleund had en glimlachte.
„Werkelijk?", vroeg hij rustig.
„Wis en waarachtig," riep Porecki uit. „Mij krijgen jullie daar niet aan."
Hij kon niet verder praten.
Porecki was een goed metselaar. De anderen vielen hem bij. Ze hadden de muur gezien, maar ze geloofden het niet. Zelf legden ze per dag 1000 stenen, en moesten zich daarvoor geweldig inspannen. En deze nieuwe magere vent had hun beloofd een muur op te trekken 3 maal zo groot — hij zelf, had dat wel gepresteerd.
Daar zat wat achter, maar wat, wisten ze niet.
„Ze willen, dat we in ons zweet verzuipen," riep er een. „Maar dat zal ze niet lukken."
Als ze er genoeg van hebben, zullen ze ons met rust laten," meende een ander. „Een dag, dat is zoveel niet. Ik zou het zelf wel eens willen proberen, misschien is het toch beter," overlegde hij. De anderen schreeuwden hem toe.
„Wat jij. Drieduizend stenen per dag? Als iemand ons dat gezegd zou hebben, zouden we het niet geloofd hebben. Maar de muur staat er..."
's Avonds laat noteerde Krajewski thuis:
„Op 14 Juli 1948, na een onderbreking van een jaar, werkte ik weer als metselaar bij het bouwen van een huis, waarbij ik voor het eerst in Polen het collectieve werken toepaste. Daarbij bereikte ik 640% van de norm, door 3400 stenen te leggen. Mijn loon bedroeg op deze dag 1100 Zloty. In de loop van 8 uur legde ik drie maal meer stenen dan de individueel werkende arbeiders naast mij. Ik heb mij daarbij niet meer vermoeid dan de anderen, en ook geen schade aan mijn gezondheid geleden. Integendeel, 's avonds ging ik met mijn vrouw naar de schouwburg."
Toen Krajewski de volgende dag op het bouwwerk verscheen keken de anderen metselaars zwijgend

De positie van de POOLSE MIJNWERKER aan het einde van het driejarenplan

Ter gelegenheid van het mijnwerkersfeest op 4 December heeft vice-premier H. Minc, de Poolse minister van Economie tijdens een bijeenkomst in de Mijnacademie te Sosnowiec (Silezië) een rede uitgesproken, waarin hij o.a. de volgende punten naar voren bracht:

„Deze dag heeft dit jaar een bijzondere betekenis, aangezien het driejarenplan gereed komt en Polen een nieuwe economische etappe gaat afleggen — die van het zesjarenplan.

De Poolse staatshuishouding heeft in haar geheel het driejarenplan reeds voltooid. Wat de steenkoolindustrie betreft, de resultaten van November geven ons het recht te verwachten, dat men het plan tot een goed einde zal brengen, hoewel juist de kolenmijnen de moeilijkste en ingewikkeldste problemen opwerpen.

Was tijdens het driejarenplan het streven er op gericht om de mijnen te herstellen en weer in exploitatie te brengen teneinde een productie te bereiken, die hoger was dan de vooroorlogse; gedurende het zesjarenplan zal de productie opgevoerd moeten worden tot 100 millioen ton per jaar; er zullen dus nieuwe mijnen gegraven moeten worden, winning en laden van de steenkool moeten gemechaniseerd worden en het rendement moet men aanzienlijk verhogen.

Daartoe hebben wij mensen en techniek nodig. Aan deze mensen en aan de techniek heeft de Ministerraad zojuist twee belangrijke wetten gewijd.

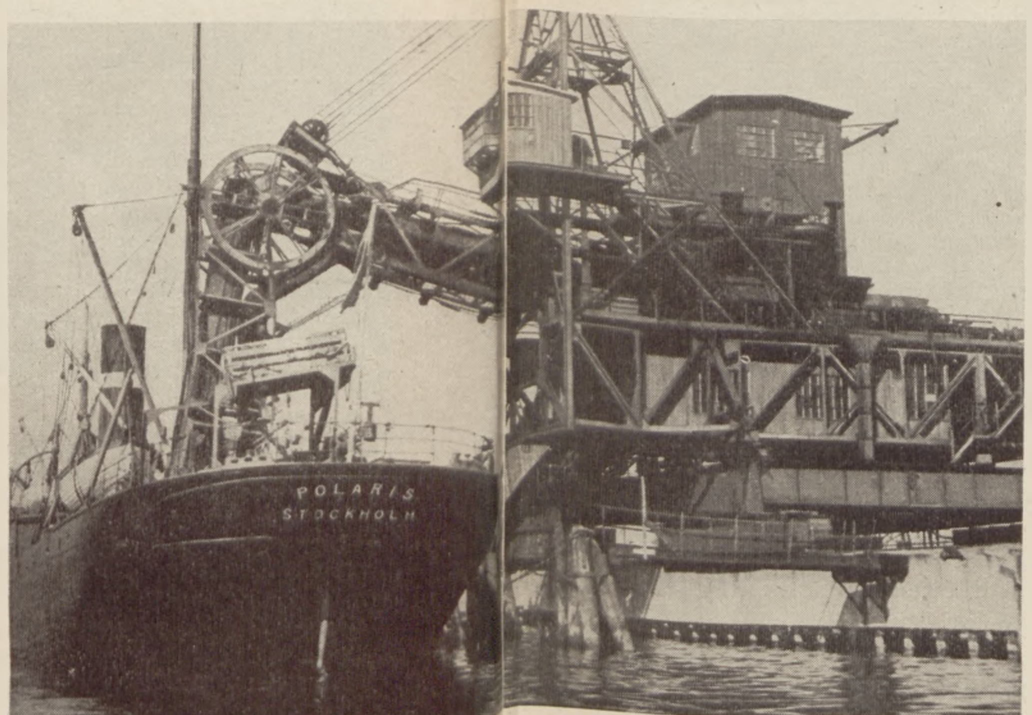
Het „Handvest van de Mijnwerker", in de eerste plaats, is niet toevallig uitgevaardigd, doch het komt op het juiste ogenblik als logische consequentie van de resultaten van het driejarenplan.

Welke zijn deze resultaten?

In het begin van 1947 verdiende de mijnwerker, die onder de grond werkte 9.800 zloty per maand, thans verdient hij 27.300; de bovengrondse arbeider verdient 19.300 zloty tegenover 6.800 in 1947. De lonen zijn dus meer dan verdrievoudigd en het reële loon is hoger dan voor de oorlog.

Een ander verschil met voor de oorlog:

In 1932 waren er van de 93.100 mijnwerkers 26.000 ingeschreven als werkloos, d.w.z. 1 op de 5. Gemiddeld werkte een losse mijnwerker toen 63 dagen per jaar en een mijnwerker in vaste dienst 220 dagen. Later werd de toestand voor deze laatsten beter, doch 14.000 mijnwerkers werden ontslagen en het aantal mijnwerkers in vaste dienst daalde van

Het laden van export kolen in Gdynia

93.000 in 1932 tot 79.000 in 1938. Bovendien telde men tussen 1927 en 1938 30.000 emigranten per jaar.

Sedert de bevrijding zijn echter meer dan 40.000 personen — mijnwerkers met hun gezinnen — naar Polen teruggekeerd en van deze gerepatrieerden werken thans 14.000 in de mijnen.

Anderzijds zijn in de loop van het driejarenplan belangrijke sommen ten koste gelegd aan installaties, die voor de oorlog een luxe en een uitzondering vormden: centra voor de bescherming van moeder en kind, chrèches, kleuterscholen, vacantiekolonies; dit alles zal tijdens het zesjarenplan nog uitgebreid worden. Ook zal verder gestreefd worden naar de ontwikkeling van cultuur en sport en betaalde vacanties.

Deze volkomen verandering in het leven van de mijnwerker is tijdens het driejarenplan tot stand gekomen. Heden vormt het Handvest van de Mijnwerker de bekroning van de behaalde resultaten.

De tweede wet, die de Ministerraad heeft aangenomen, heeft meer in het bijzonder betrekking op de technische middelen, die het mogelijk maken het zesjarenplan uit te voeren zowel wat de delving als wat de investering betreft.

Voor de oorlog werd er weinig geïnvesteerd: van 1928 tot 1939 varieerden de investeringen tussen 0,30 en 0,82 zloty per ton geproduceerde steenkool; het laagste niveau werd in 1936 bereikt. Daarop volgde de bezetting en de onberaden exploitatiemethodes die door de Duitsers werden opgedrongen.

Zodra de regering de zorg voor de mijnen had overgenomen, ging zij over tot uitgebreide investeringen. Terwijl in 1945 de investeringen 0,46 zlotys van 1937 per ton bedroegen, stegen zij in 1946 tot 1,3 ton en bereikten in 1949 2,5 zloty. De tijd was echter te kort om de uitrusting van de mijnen geheel te wijzigen. Dit zal gebeuren gedurende het zesjarenplan, dank zij een investering van 250 milliard zloty. De werken kunnen in drie hoofdgroepen onderscheiden worden: mechanisatie, electrificatie en verbetering van de luchtcirculatie.

Teneinde dit programma te verwezenlijken, zal men in ruime mate de bijstand van andere industrieën moeten inroepen.

Tenslotte zullen de Poolse technici voor hun werk een beroep doen op de ervaring van de Russische technici, die hun bekwaamheid getoond hebben door de resultaten, die in de Sowjet-Unie behaald zijn — resultaten die in Polen erkend en met belangstelling bestudeerd worden.'"

(Zie vervolg pag. 16)

---

naar hem. Hij merkte, dat ze op al zijn bewegingen letten. Hij ging spoedig aan het werk, zonder het tot een gesprek te laten komen. Hij wist, dat spreken hier overbodig was. Evenals gisteren groeide ook vandaag de muur weer. De arbeiders van het gehele bouwwerk kwamen kijken als naar een wonder. Nu mopperden ze niet meer, maar ze keken nauwkeurig naar het leggen van de stenen.

„Misschien is het toch goed," zei die met het blonde haar. Hij kwam uit de omgeving van Warszawa, waar het land gouden aren en aardappelen voortbracht, die niet groter dan noten waren. De nood had hem naar de stad gedreven. Zijn vader was metselaar en hij werd ook, nadat hij stenen gesjouwd had, na drie jaar metselaar. Hij herinnerde zich de lessen van zijn vader en kende geen andere arbeidsmethoden. Hij keek aandachtig naar alles en zei ten slotte:

„Misschien is het toch goed. Je kunt zien, dat men daarbij geen schade oploopt."

„Probeer het eens," plaagden de anderen.

„Ach wat, zoals ik het geleerd heb, zo blijf ik werken," antwoordde hij. „Als jullie zo knap zijn, probeer het dan zelf maar eens."

Ze zagen de muur en konden toch niet geloven, dat één metselaar in de loop van 8 uur 3000 stenen kon leggen.

Als iemand hen had willen overtuigen van de waarde van wetenschappelijk georganiseerde arbeid, hadden ze hem uitgelachen. Wat heeft de wetenschap daarmede te maken, met hen, metselaars. Maar ondertussen zagen ze hier de muur groeien. Ze keken zwijgend toe en fluisterden elkaar hun opmerkingen toe.

„Misschien willen jullie het eens proberen?" vroeg Krajewski, en hield op met werken om een cigaret aan te steken. Ze haastten zich hem vuur te geven. „Nu"? moedigde hij aan. Ze aarzelden.

Porecki mompelde iets voor zich uit. Toen trad hij op de muur toe. Hij deed Krajewski's bewegingen na, legde een rij stenen, zonder op de anderen te letten.

„Nu, het gaat toch, is het niet?" Hij knikte, maar wendde geen oog af van de groeiende muur. De helpers goten de grijze massa op de muur, reikten de stenen aan.

Krajewski klopte Porecki op zijn schouder en vroeg:

„Nou, je zei gisteren toch, dat je liever gras wou maaien, is 't niet?"

„Dat heb ik gezegd, maar nu denk ik er anders over. Ik dacht, dat U ons in ons zweet wou laten verzuipen. Maar U hebt ons willen helpen."

Z. K.

De Bruggenbouwer

De mensen bouwen bruggen. Deze zinsnede kan men zeer ruim opvatten. De handelsman, die naar Polen gaat en het terrein voor de afzet van zijn goederen verkent, de Pool, die naar Nederland komt om handelstransacties af te sluiten, de kunstenaar, die zijn werken tentoonstelt, de diplomaat, die de vrede dient, de vereniging, welke de economische en culturele betrekkingen tussen de landen versterkt en uitbreidt, zoals ook de onze dit doet, de musicus, die als afgezant van zijn volk in een vreemd land als gast de kunst van zijn volk vertolkt, zij kunnen allen de bruggenbouwers van de vrede zijn en van de goede verstandhouding tussen de volkeren. Hier echter zal slechts sprake zijn van de bruggenbouw van Warszawa.

Wanneer een kenner van het oude Warszawa na langdurige afwezigheid voor het eerst weder deze stad bezoekt en over de nieuwe Oost-West straat loopt, naar de vernieuwde Weichselbrug, de „Silezië—Dabrowabrug" en dan verderloopt, dan wordt het hem te moede als liep hij in een wonderland.

Houtsnede van St. Rolicz

Men heeft er geen idee van, dat men een jeugdliefde, die men in jaren niet gezien heeft, niet slechts rijper en evenwichtiger, maar bovendien nog jeugdiger terugvindt, als ware zij haar eigen schonere dochter. Zo is het met Warszawa. Het staat, alle vernielzucht ten spijt, uit de puinhopen nog veel schoner op dan het geweest is en toch ook weer zoals het geweest is. De voorgangster van deze nieuwe brug is de „Kierbedźa-brug", een soort getraliede lange reuzendoos, waarin de trams en auto's heen en weer, af en aan reden. Reeds tijdens zijn bestaan had niemand met deze brug veel op gehad. De chauffeurs scholden, als ze uit de verschillende straten en stegen van de oude stad op het slotplein bij de Sigismundzuil elkaar naderden en in een geweldig gedrang één voor één langzaam de brug over moesten rijden.

De architecten echter wisten er wel raad op, dit pantserviaduct moest worden afgebroken, er moest een tunnel komen, zodat er een tweerichtingsverkeer uit kon ontstaan. Maar het bleef bij een plan. De vernielingen in de oorlog, die zoveel waardevols onherstelbaar in as en puin veranderden, alle bruggen vernietigden, lieten, o spot, dit pantserviaduct intact. Over dit viaduct, dat nog uit de tijd van de paardetram was, ontstond reeds in de gemeentelijke bouwbureau's een hele strijd met de zgn. „practisch denkende" realisten die niet in de nieuwe mensen en het enthousiasme in Polen geloofden. Deze mensen van de oude school zeiden: „De wederopbouw van het oude pantserviaduct na de vorige oorlog kostte 200 millioen Zloty, maar de nieuwe West-Oost verkeersweg volgens jullie nieuwe plannen zal 600 millioen kosten. We zijn te arm en hebben bovendien te weinig tijd. Warszawa kan niet langer dan twee jaar wachten op de nieuwe brug en de verbinding met de voorstad Praga, en zolang hebben wij alleen voor het ontwerp nodig."

Maar toen het nieuwe plan, het ontwerp van de enthousiasten aan president Bierut werd voorgelegd, behaalde dit plan de overwinning. Besloten werd het uit te voeren, mits in de tijd van twee jaar. Dit hield in, dat de gebouwen, die aan de verkeersweg lagen moesten worden afgebroken en dat de gehele weg van puin moest worden gezuiverd.

Daarna moest er nog van allerlei gebeuren. Het oude pantserviaduct moest weg, er moest een tunnelbed van 200 meter onder de beboste Weichseloever worden gegraven; kortom het hele aspect van de omgeving moest veranderd worden.

In cijfers vertoonde dit ongeveer het volgende beeld: 300.000 kubieke meter puin ruimen, bij de tunnel

De Oost-West straat te Warszawa

200.000 kubieke meter aarde verwijderen, 30.000 kubieke meter staalbetonwerk en 60.000 kubieke meter wegdek maken.
De enthousiasten namen dit moeilijke werk op zich. In geheel Polen begon een koortsachtige arbeid. Sedert de Decemberdagen 1947 werden honderd wagons werktuigen en gereedschappen aangevoerd. Baggermachines, buldozers — en betonmachines, compressoren, tractoren, mechanische hamers, locomotieven, stoomwalsen. Werkketen, reparatie-installaties schoten als paddestoelen uit de grond. Barakken voor bureauwerkzaamheden, rails verrezen als bergen. Tezelfder tijd begon de Silezische staalindustrie aan de constructie van de nieuwe brug te werken. De Polen in Silezië begrepen de oproep van hun broeders in de verwoeste hoofdstad, ze zetten al hun krachten in en werden geleid door hun trots om de hoofdstad te hulp te komen.
Uit geheel Polen stroomden de arbeiders toe, de werktuigkundigen en de ongeschoolde arbeiders. Deze ongeschoolde arbeiders werden tot vaklieden gevormd.
Er vormden zich collectieven, die onderling met elkaar wedijverden om de grootste arbeidsprestatie te kunnen leveren. En zo kon het gebeuren, dat op de 22e Juli niet alleen de brug, maar ook de gehele verkeersweg Oost-West voltooid werd.

Deze brug en die verkeersweg veranderden de mensen in die mate, dat zij de machines leerden beheersen. Deze mensen, die men toe had gestaan om te denken, ontdekten talenten in zich, die tot nu toe in hen hadden gesluimerd.
Het verloop van het arbeidsproces, de steeds terugkerende noodzakelijkheid om tot dusver niet opgerezen problemen op te lossen, de continue-strijd met allerlei verrassingen vormden een belangrijke leerschool niet slechts voor de arbeiders, maar ook voor de vaklieden, voor de technici en ingenieurs. Natuurlijk had deze grote verkeersweg niet gereed kunnen komen, als de arbeiders in de staalbedrijven niet in liefde en geestdrift hun beste krachten hadden gegeven. Warszawa had niet in dat tempo opgebouwd kunnen worden als niet buiten de bewoners van die stad ook allen in den lande met een diep begrip voor de zaak op iedere mogelijke wijze hun medewerking aan deze opbouwarbeid hadden verleend.
Op die manier is de opbouw van de hoofdstad te beschouwen als een grote school voor de solidariteit, als een school voor de nieuwe organisatievormen, als een school van het concreet technisch kunnen.
In de strijd met onvoorziene moeilijkheden, die daarom op nieuwe, onvoorziene wijze opgelost worden, ontstaat een nieuwe mens.

Poolse mijnwerkers in feestgewaad te Opole

Voorts nog dit. Ook in de Poolse mijnen, worden de Katholieke feestdagen in acht genomen. Zo is het geen toeval dat men de 30 November de dag van St. Barbara had uitgekozen om het nieuwe handvest te schenken. We willen er nog enkele details van vermelden — het belang der zaak rechtvaardigt een zekere uitvoerigheid: Alle mijnwerkers, technici en ingenieurs die gedurende meer dan een jaar in dit bedrijf werkzaam zijn, ontvangen per kwartaal belastingvrije bonussen, die overeenkomstig de graad van de betrokkene en van zijn diensttijd van 10—20% belopen. Werkers met een diensttijd van 1 jaar ontvangen 10%. Zij, die 2 jaar werkzaam zijn 15%. Zij, die op langere diensttijd kunnen bogen 20%.

Alleen degenen, die zich herhaaldelijk schuldig hebben gemaakt aan ongemotiveerd absenteïsme blijven van deze voordelen verstoken.

Het aantal jaarlijkse vacantiedagen wordt tot 21 vermeerderd. Iedere mijnwerker heeft voor zich zelf en voor een lid van zijn gezin eens in het jaar recht op een gratis treinkaartje.

Iedere mijnwerker, die de 55e jarige leeftijd heeft bereikt krijgt een pensioen ter hoogte van 60% van zijn loon; hij behoudt ondertussen het recht verder te blijven doorwerken.

De ziektegelden zijn verhoogd tot 100% van het loon.

Ook de subsidies te verstrekken voor schoolgaande kinderen zijn verhoogd.

Mijnwerkers, die 5 jaar lang ondergrondse arbeid hebben verricht, ontvangen het „Bronzen Kruis van Verdienste". Na zeven jaar krijgen zij het „Zilveren Kruis", na tien jaar het „Gouden Kruis", na twintig jaar de „Orde van de Arbeid-Banier 2e klasse" en na vijf en twintig jaar de „Orde van de Arbeid-Banier 1e klasse".

Bovendien kan de Minister van het Mijnwezen nog een bijzondere onderscheiding uitreiken aan hen, die zich buitengewoon verdienstelijk hebben gemaakt, dezulken toch krijgen de titel van „Ere Mijnwerker van Polen".

Men onderschatte de betekenis van bovengenoemde onderscheidingen niet. Zij, die ze krijgen, dragen het bewustzijn met zich rond, dat het Vaderland trots is op de zonen, die aan zulk en bij uitstek belangrijke productietak hun beste krachten hebben gegeven.

De bovengenoemde materiële voordelen zullen er, zoals gezegd, het hunne toe bijdragen, dat ter eerste de levensstandaard der mijnwerkers verhoogd wordt, dat ten tweede deze groep werkers met nog groter energie dan te voren zullen nastreven, dat ook het nu ingezette 6 jarenplan nog voor de vastgestelde termijn voltooid worde.

Over de bijzonderheden van het zesjarenplan met betrekking tot het mijnwezen hopen wij in een volgend nummer te kunnen spreken.

President B. Bierut decoreert mijnwerkers St. Janiecki met de orde van de arbeid eerste klasse

Redactie-Secretariaat:

TIJDSCHRIFT NEDERLAND-POLEN

BUREAU NEDERLAND-POLEN

(geopend dageijks van 9—1 u.)
behalve Zaterdag
beide gevestigd te Amsterdam

J. W. Brouwersplein 7
Telefoon 98875 Amsterdam

Postgiro No. 518467 t.n.v. de Penningmeester van de Ver.
NEDERLAND-POLEN
TE LEIDEN

Kazimierz Nitsch

De auteur van deze herinneringen, prof. Nitsch, professor in de Slavische talen aan de Universiteit van Lwow, vervolgens professor in de geschiedenis van de Poolse taal aan de Jagiello-Universiteit, lid van de Poolse Academie van Wetenschappen sedert 1911 en sedert 1946 voorzitter van deze instelling, is een leerling van prof. Baudouin de Courtenay en is thans een van de meest op de voorgrond tredende kenners van de Slavische linguistiek. Hij is de feitelijke schepper van de Poolse dialectologie. Voor het uitbreken van de eerste wereldoorlog trok hij jaren lang door het Poolse land, vooral door die provincies, die voor 1918 bij Pruisen waren ingelijfd, te weten: Silezië, Poznan, Oost- en West-Pommeren. Na de dood van Prof. Łoś nam prof. Nitsch de redactie over van het „Oud-Poolse woordenboek" dat sedert enige decennia door de Poolse Academie van Wetenschappen werd voorbereid en hij bracht met medewerking van zijn studenten het verzamelen van de materialen tot een eind. In 1950 begint het woordenboek in afleveringen te verschijnen.

Sedert 30 jaar redigeert prof. Nitsch het orgaan van het „Genootschap van Vrienden van de Poolse Taal", het ook in het buitenland welbekende maandblad „De Poolse Taal", dat een populair-wetenschappelijk karakter heeft. Prof. Nitsch is een van de stichters van het „Jaarboek der Slavistiek", dat onder linguisten van de hele wereld waardering heeft gevonden. Prof. Nitsch heeft een hele school van jonge Poolse dialectologen gevormd. Hij is lid van verschillende academies en wetenschappelijke genootschappen, in Polen zowel als in het buitenland, o.a. van de Academie des Inscriptions et Belles Lettres te Parijs en van de Academie van Wetenschappen te Moskou. In 1945 verkreeg hij het eredoctoraat van de Sorbonne.

Wij delen hier herinneringen van Prof. Nitsch over een landgenoot mee:

Nicolaas van Wijk (1880—1940).

Wellicht was geen van de buitenlandse slavisten persoonlijk zo nauw met Polen verbonden als N. van Wijk. Niet alleen stond hij voortdurend in contact met vele Poolse geleerden, doch aangezien hij weinig waardering had voor zuivere boekengeleerdheid, verbleef hij meermalen lange tijd in Polen.

Het is hier niet de plaats om een uitvoerige beschouwing te geven over zijn verdiensten voor de wetenschap, van datgene, wat hij de wetenschap geschonken heeft en wat daarin van hem zal blijven voortleven. Een algemeen overzicht hiervan is echter ook voor leken noodzakelijk.

N. van Wijk behoorde niet tot die algemeen Slavische geleerden, die zich schijnbaar met de hele Slavische cultuur bezighouden en ongetwijfeld de toenadering der volken in de hand werken, doch voor de wetenschap weinig tot stand brengen. Hij was een uitgesproken linguist van bijzondere kwaliteiten en had als veld van zijn onderzoekingen de slavistiek uitgekozen. Zijn werkzaamheid betrof drie afdelingen van dit terrein.

De eerste daarvan was vooral theoretisch en alleen voor vaklieden van belang. Het betrof de oorspronkelijke verhouding tussen de Baltische (Lithause) en Slavische talen. Bij zijn beschouwingen over dit probleem hield hij zich in het bijzonder bezig met het Baltische en Slavische systeem van accent en intonatie, een uiterst ingewikkelde kwestie, waarover hij naast Rozwadowski, Belić, Lehr—Spławinski en anderen een helder licht wist te werpen.

De tweede afdeling, en een, die geen enkele slavist onverschillig laat, is het oud-kerkslavisch, sedert een eeuw de basis, soms zelfs het kernpunt van alle studies. Het aantal wetenschappelijke grammatica's van deze taal (misschien zijn de belangrijkste ervan door niet-Slaven geschreven) is aanzienlijk, het was

dus niet gemakkelijk op dit gebied nog iets persoonlijks te scheppen. Van Wijk bleek hiertoe echter in staat. Hij vatte zijn werk op als historie van deze taal (Geschichte der altkirchenslavischen Sprache. 1931) waarvan echter alleen het eerste omvangrijke deel verschenen is. Ten einde de oorsprong van de taal en zijn ontwikkeling in verschillende milieu's na te gaan moest de auteur de verschillende taalmonumenten bestuderen. Hierin toonde hij, die van opleiding en voorliefde linguist was, zich tevens een scherpzinnig en schrander philoloog, door bijv. in de Codex Zographensis de oudere, niet bewaarde versie vast te stellen.
Dit was echter nog slechts een inleiding tot het werk op het gebied van de levende Slavische talen, die Van Wijk niet alleen uit de geschreven literaire vormen kende, doch ook uit het leven, waarbij hij na het Russisch, dat hij het eerst kende, met het Pools het nauwste contact onderhield. Op dit gebied heeft hij een groot aantal grote en kleine studies geschreven, die als het ware bekroond worden door een reeks van vijf voor ieder begrijpelijke synthetische lezingen aan de Sorbonne onder de titel „Les langues slaves. Le l'unité à la pluralité", waarvan de eerste genaamd is „Le slave commun dans l'ensemble indo-européen", de tweede „Parallèlisme et divergence dans l'évolution des langues slaves", terwijl de drie overige gewijd zijn aan de drie groepen van Slavische talen.

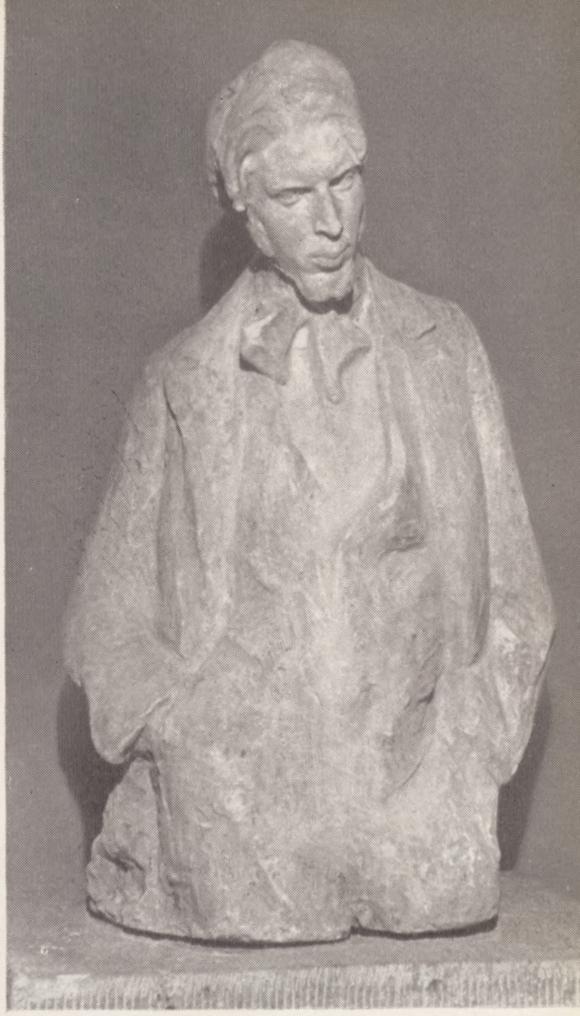
Van Wijk beheerste dus grote gebieden van de slavische linguistiek en drukte op verscheidene onderdelen ervan het stempel van zijn persoonlijkheid. Van alle niet Slavische geleerden, die op dit terrein werkzaam waren, was hij in de eerste helft van de 20e eeuw naast Antoine Meillet ontegenzeggelijk de voortreffelijkste.
In de behandeling van het materiaal verbond hij de beproefde methodes, die hij in Duitsland van de vroegere „Jung-grammatiker" geleerd had met de nieuwe, door de Pool Baudouin de Courtenay gevonden en door prins Trubetskoi consequent voortgebouwde phonologisch-structurele opvattingen (deze zien in iedere taal, speciaal de gesproken taal, een onverbreekbaar geheel. Iedere wijziging ervan zal een verandering van andere delen met zich mee brengen). Tijdens de tweede helft van zijn activiteit was Van Wijk een overtuigd voorstander van deze richting.
Het grootst in aantal waren de studies, die Van Wijk schreef over de Poolse taal; hij beschouwde niet alleen de geschiedenis van de taal, doch ook — voor een buitenlander een zeldzaamheid — de dialecten. Naar Polen (en naar Tsjecho-Slowakije) reisde hij het vaakst. Voor alles vestig ik hier de aandacht op zijn werk over de gemengd Pools-Tchechische dialecten en de oorsprong van de Poolse schrijftaal. (L'origine de la langue polonaise commune, 1937). Hoewel ik het over het geheel niet eens ben met de stellingen uit deze laatste verhandeling, ken ik haar een hoge waarde toe. Zij bewijst, dat de auteur ernstig ernaar streefde om door te dringen in de Poolse verhoudingen, hetgeen hem echter niet volledig gelukt is. Op dit terrein is taalkundige theorie niet meer voldoende — hier wordt een innige bekendheid met de geschiedenis en met andere cultuurverschijnselen vereist, vooral echter met de historische geographie.
Om duidelijk te maken, hoe levendig de betrekkingen waren, die Van Wijk onderhield met de Poolse geleerden, vestig ik de aandacht op het feit, dat hij vanaf deel XI geschreven heeft in alle delen van de te Warszawa verschijnende *Prace Filologiczne* (Philologische Studies) en tevens in *Rocznik Slawistyczny* (Jaarboek der Slavistiek) en in *Lud Slowianski* (Slavisch Volk), die te Craców verschijnen, voorts in de gedenkboeken voor de Poolse professoren Baudouin de Courtenay, Łoś en Roswadowski. Verder was hij buitenlands actief lid van de Poolse Academie van Wetenschappen en het Warszawa's Wetenschappelijk Genootschap.
Al zijn bijdragen voor Poolse uitgaven schreef hij in een Pools, dat slechts heel weinig correctie van node had. De Poolse taal, evenals vele andere, had hij geleerd dank zij zijn grote practische begaafdheid op dit gebied, maar dat hij van alle Slavische talen, met uitzondering misschien van het Russisch, de Poolse taal het beste beheerste, was het resultaat van zijn herhaalde verblijven in Polen in de loop van de jaren 1910—1937. Hij kwam voor geruime tijd naar Warszawa, Craców en Zakopane en verbleef gewoonlijk niet in hotels, die hem niet de gelegenheid verschaften om werkelijk in contact te komen met de maatschappij, doch bij kennissen. Hij logeerde graag te Zakopane in „Wojciechewo", de gastvrije villa van prof. St. Szober, onder andere omdat hij daar alle varieteiten van het Pools kon horen en ook het dialect van de provincie Podhale en van de plaatselijke bevolking. Van zijn kennissen kan ik, behalve de groep van linguisten te Krakow, waaronder Łoś en Rozwadowski, nog noemen Stanisław Kot, Jan Czekanowski en Jerzy Kurylowicz uit Lwow, de familie van Baudouin de Courtenay en de ethnographen te Zakopane met Juliusz Zborowski aan het hoofd.

Van onze besprekingen en discussies te Zakopane herinner ik me een lang gesprek bij de ingang van het dal van de Biały. Door een van de veelvuldige bergregens naar een schuilplaats gedreven zaten we dicht opeen onder een grote parasol van een café: hij, Czekanowski, Szober, mijn vrouw en ik. Wij vertelden hem over de verschillen tussen de Poolse provincies, hij ons over de Nederlandse. Natuurlijk werden er de nodige grapjes bij gemaakt en vergaten we ook de scheldwoorden uit Craców, Warszawa en Lwow niet. Hem, die zich nooit tot de boekentaal wilde beperken, interesseerde dat buitengewoon, hoewel hij met leedwezen vaststelde, dat hij makkelijker Pools kon spreken dan het gesproken Pools verstaan. In een ernstig gesprek onder twee of drie mensen begreep hij alles, maar wanneer anderen ongedwongen met elkander spraken in zijn tegenwoordigheid, verloor hij wel eens de draad van het gesprek en dan moest de zaak hem worden uitgelegd.
In 1937, in mijn zomerhuis te Koscieliskou in de provincie Podhale zag ik hem voor het laatst. Wij haalden herinneringen op aan mijn bezoek bij hem in Leiden tijdens het eerste internationale congres van linguisten, wij spraken over phonologie en maakten verdere plannen. Natuurlijk hielden we rekening met de mogelijkheid van een oorlog, maar wij konden niet verwachten, dat die ons voorgoed zou scheiden — en zijn einde verhaasten.

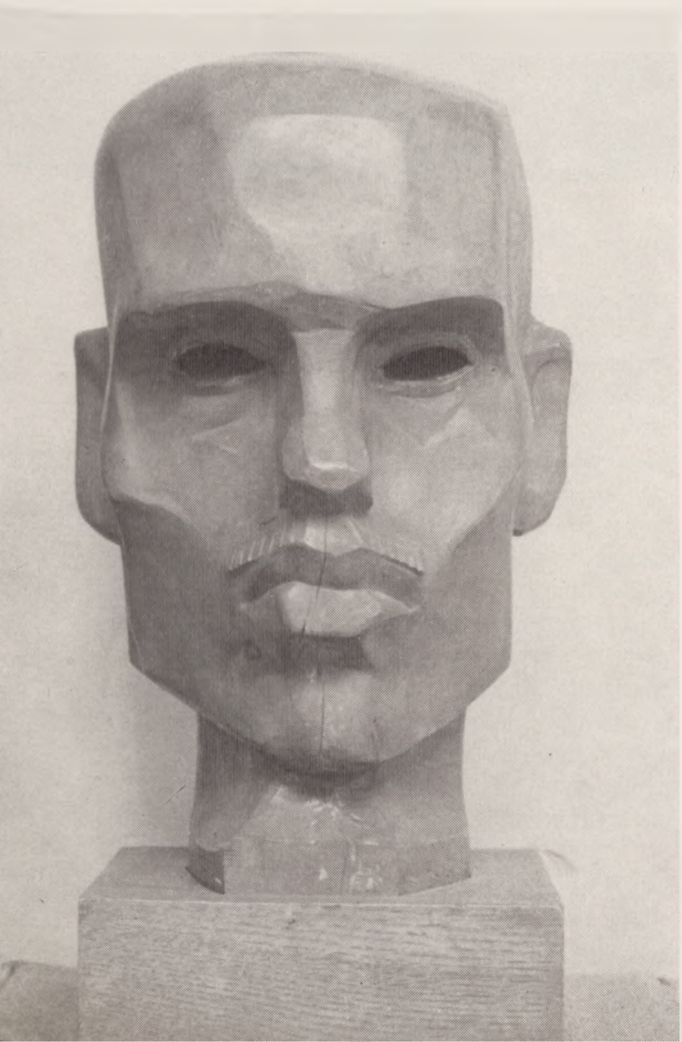
KAZIMIERZ NITSCH.

Ksawery Dunikowski

Dunikowski's eerste beeldhouwwerk in 1898 „Szczyglinski"

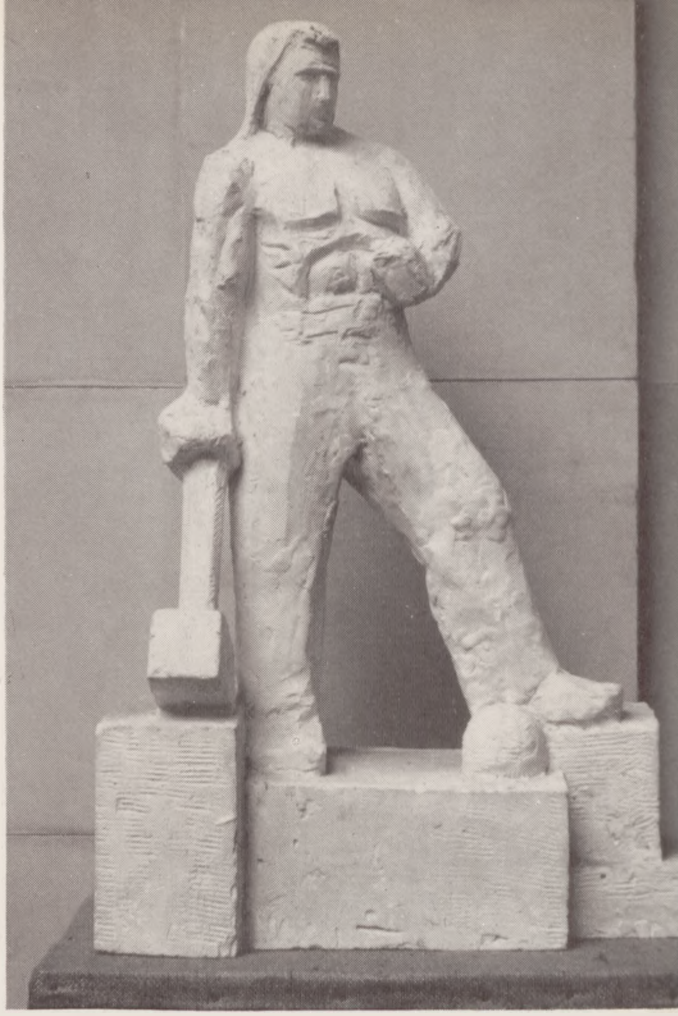
Kop van een bolsjewiek

Reeds kort na de inval van de Duitsers in Polen werd een van de grootste Poolse beeldhouwers door hen gevangen genomen en naar Auschwitz gevoerd. Op zijn arm stond getatoeëerd No. 774. Dit uit drie cijfers bestaande getal gaf dit reeds aan. De gevangenneming van deze grote Poolse beeldhouwer was het begin van de strijd van het barbarendom van Hitler met de cultuur. Voor de trawanten van Hitler was het voldoende, dat Dunikowski kunstenaar was; in hem werd de Poolse cultuur getroffen.

Vóór de oorlog kostte het Dunikowski veel moeite om voor zijn kunst waardering te vinden. Deze onderscheidde zich namelijk van de individualistisch zoetelijke beeldhouwkunst

Arbeider

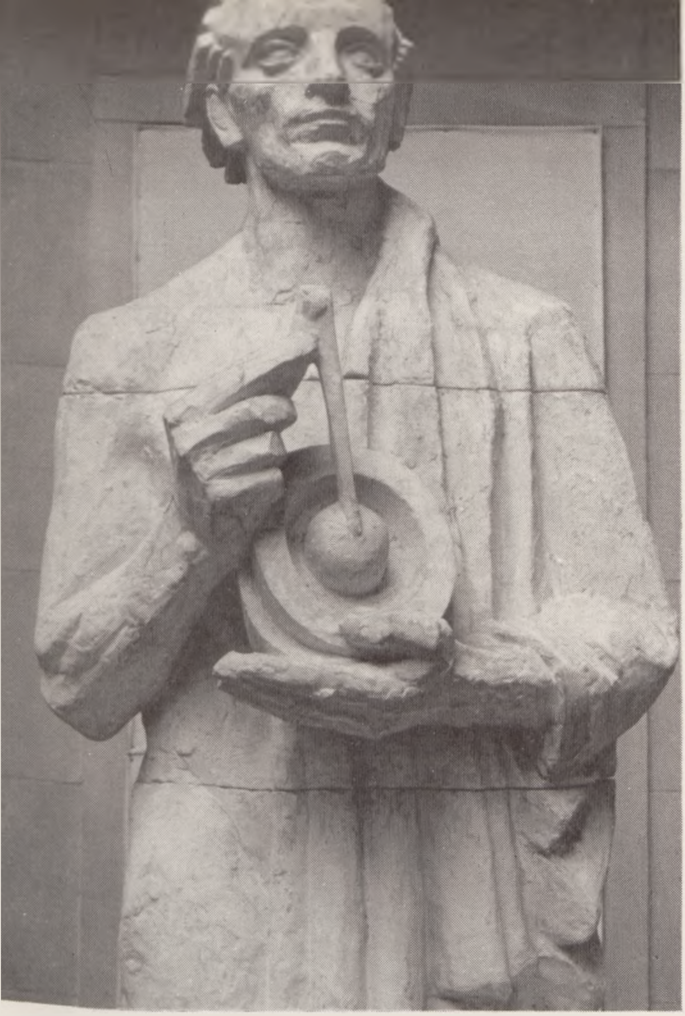

Vrouw met kind

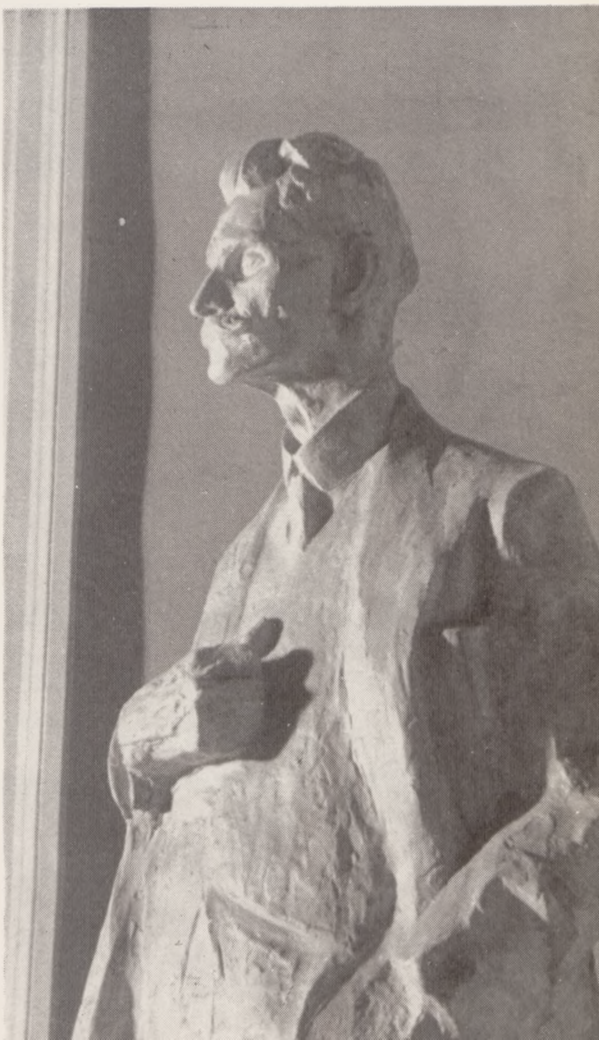
van zijn tijdgenoten, die door het burgerdom als de ware kunst werd geprezen. Zij was anders dan alle kunstuitingen van zogenaamde „-ismen", die geschapen werden voor een beperkt aantal bewonderaars en „uitverkorenen". Dunikowski voelde zich en voelt zich nog wezenlijk verbonden met de volksmassa's; in zijn inspiraties en kunstwerken spreekt en ademt de kunst van het volk. De volkskunst.

Na de oorlog, toen hij uit het dodenkamp Auschwitz weer het licht van de vrijheid aanschouwde, werd hij ernstig ziek. Driemaal moest hij geopereerd worden. Niettemin zijn zijn genialiteit en zijn activiteit groot, en groot ook zijn de werken, die hij reeds gemaakt heeft. Thans is hij gereed met een kop,

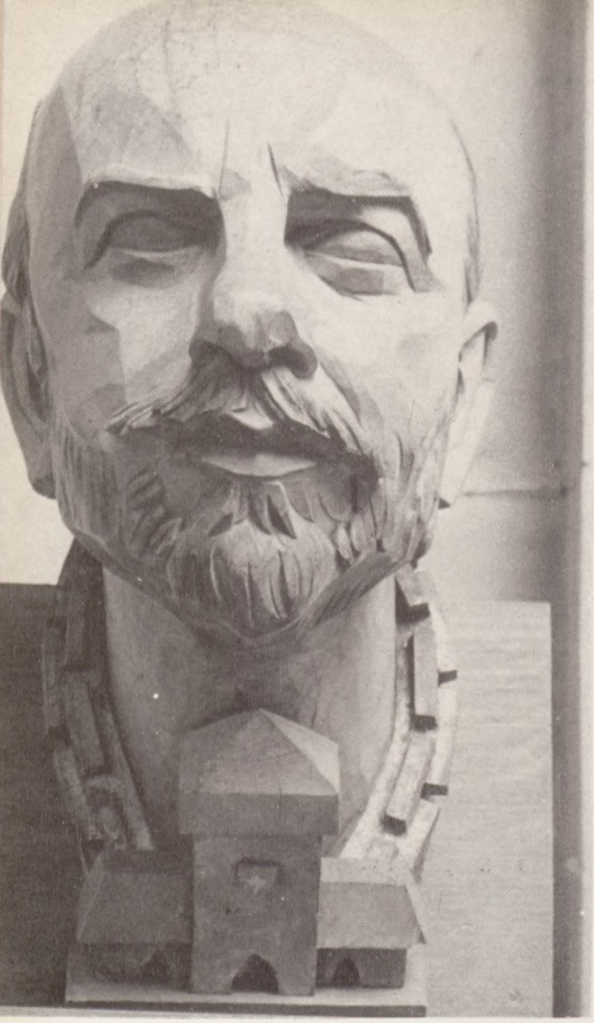
Copernicus

„Daszynski" een bekende Poolse politicus (1939)

een borstbeeld van Lenin, een mijnwerkerskop, het monument voor de Pools-Silezische opstandelingen, het ontwerp voor een monument dat de dankbaarheid aan het Russische leger tot uiting brengt en in Olsztyn zal verrijzen, het monument voor Mickiewicz voor de stad Poznan, de kop van Chopin en de voltooiing van de Wawelkoppen, waarvan hij er voor de oorlog 75 maakte, benevens nog andere werken.

Het Poolse volk houdt van de kunst van Dunikowski en weet die naar waarde te schatten. Een enkele tentoonstelling van Dunikowski in Polen trok meer dan 100.000 bezoekers. Ook de Poolse regering erkent de waarde van Dunikowski. In het jaar 1948 kreeg hij de orde „Polonia Restytuta" met de

Wawei-kop

In het Poolse koningsslot Wawel te Craców waren aan het plafond van de ridderzaal eertijds gewone ornamentale versieringen aangebracht, welke in den loop der tijden gedeeltelijk vervangen werden door gebeeldhouwde koppen van onbekende historische personen. De beeldhouwer Ksawery Dunikowski heeft de nog ontbrekende karakterkoppen voor de opengebleven vierkante ruimten vervaardigd. Deze stellen ook karaktertypen voor, die geen naam dragen. Men noemt ze daarom de Wawel-koppen.

Wawel-kop

ster en in 1949 werd hij onderscheiden met de orde van de „Bouwers van het Volks-Polen" een hoge onderscheiding, die slechts weinig vooraanstaande mannen ontvangen.

Wij laten hier een aantal van zijn werken zien, een greep uit de rijkdom van kunstwerken, die zijn hand schiep. Helaas kennen nog weinig Nederlandse beeldhouwers dit grote Poolse genie. Het zou ons niet verbazen, indien de Hollandse kunstenaars in deze kunstwerken de geest van de Poolse volkskunst herkenden (waarmede men hier te lande reeds heeft kunnen kennis maken). Een traditie, welke daarin zijn verdere ontwikkeling vindt, terwijl tevens daaruit de geest ademt van het levende Polen, van de levende Poolse kunst.

De Studenten van het nieuwe Polen

Het hoger onderwijs was in het Polen van voor de oorlog in overeenstemming met de politieke en sociale structuur van de Staat. Afgezien van het feit, dat er naar verhouding van het bevolkingscijfer te weinig hogescholen waren, (op 35 millioen inwoners waren er in 1939 slechts 28 hogescholen, dus een op de 1.215000 inwoners), waren deze practisch alleen maar voor de jeugd uit een kleine bovenste laag van de bevolking; voor de jeugd uit arbeiders- en boerenkringen golden veel zwaardere toelatingseisen. Van de 1000 kinderen van grootgrondbezitters en geldmagnaten, die op de volksschool kwamen, bereikten er 250 de Universiteiten, op de 1000 kinderen van renteniers — 247; van de 1000 arbeiderskinderen daarentegen slechts 4, van 1000 kinderen van kleine boeren ter nauwernood 2 en van 1000 kinderen van boerenarbeiders slechts één. Bovendien waren de studenten, die uit een arbeiders- of boerenmilieu kwamen, vaak niet in staat de moeilijkheden die hun studietijd meebracht, te overwinnen, zodat het percentage studenten uit deze kringen, dat hun studie voltooide, nog veel geringer was.

Tengevolge van de wassende sociale nood in Polen ging het aantal jeugdige studenten zeer achteruit. Van de 51800 studenten in 1932/1933 studeerden er in het studiejaar 1935/1937 nog slechts 48000. Het aantal in 1932/1933 uitgereikte diploma's bedroeg 6482, in 1936/1937 — 6114 en het aantal promoties daalde in dezelfde tijd van 140 — 89.

De cijfers spreken een duidelijke taal en commentaar is overbodig. Zij bewijzen, dat de overgrote meerderheid van de Poolse jeugd van hoger onderwijs verstoken bleef en dat de talenten slechts in de dunne opperste laag van de bevolking gezocht konden worden. Voegt men daaraan toe, dat Polen een arm land was, dat het sociale inkomen in Polen per hoofd lager was dan in Roemenië en nauwelijks de helft van dat in Tchecho Slowakije, ¼ van het inkomen in Frankrijk en 1/7 van dat in Groot Brittannië, dan zal men begrijpen, dat het in Polen tot de grote zeldzaamheden behoorde, dat een boerenzoon of een arbeiderskind kon opklimmen.

Fundamentele verandering.

Had de student met uiterste inspanning zijn studie voleindigd, dan kreeg hij toch nog niet zo gemakkelijk werk. In Polen heerste werkloosheid onder de intellectuelen. Men moest relaties hebben om werk te krijgen. Deze relaties kon een zoon van een boer of arbeider slechts krijgen, als hij zich op politiek terrein schaarde aan de zijde van hen, wier streven in strijd was met de belangen van zijn klasse. Zo was het zeer kleine gedeelte van de onbemiddelde jeugd, dat zijn studies had volbracht, vaak gedemoraliseerd.

Deze toestanden zijn radicaal gewijzigd. Het is duidelijk, dat de levensvoorwaarden in het door de oorlog verwoeste Polen zeer moeilijk zijn en dat de staat, die het studeren van de jeugd wil mogelijk maken, hulp moet bieden. Deze hulp is groot.

Met de verbeteringen van de levensvoorwaarden van de studenten houden zich het Ministerie van Onderwijs bezig en ook sociale instellingen, met aan de spits de vereniging van vrienden van de Universiteitsjeugd. Bovendien verlenen andere Staatsorganen hulp aan de studenten. Zo ondersteunt b.v. het Ministerie van verkeer de a.s. verkeersingenieurs en technici, het ministerie van volksgezondheid de studenten in de medicijnen, het ministerie voor mijnwezen de toekomstige mijningenieurs. Deze ondersteuning treedt in verschillende vormen op: men steunt door geldstipendia, door studentencasino's, door finantiële hulp buiten de stipendia om, door de actie voor de winterverloven enz. Bij deze hulpverlening is een stijgende tendens waar te nemen. In het studiejaar 1947/1948 bedroeg het voor deze doeleinden uitgetrokken fonds nog maar 3 % van het budget van het Ministerie voor Onderwijs. In het jaar 1949 is dit tot 16 % gestegen. Het leeuwenaandeel van deze ondersteuningen vormen de studentenstipendia. Voor de oorlog kreeg nauwelijks 8 % van de studentenjeugd zulke stipendia, terwijl dit percentage, ondanks de oorlogsverwoesting — en ondanks de intensieve arbeid aan de wederopbouw besteed, in 1949 30 % bedroeg. Nog steeds valt er in deze percentagecijfers een stijgende lijn waar te nemen.

In de jaren 1947/1948 kregen 8000 studenten stipendia, die lagen tussen 1000 en 4000 zloty per maand. In de jaren 1947/1948 waren er 12000 studenten, die zich maandelijkse stipendia van 3000—6000 zloty toegewezen zagen.

In het jaar 1949 waren er 30.000 studenten met staatsondersteuning. In dit getal zijn niet begrepen die studenten, die van de zijde van „de Vereniging van Vrienden van de Universiteitsjeugd" sociale hulp verkregen.

Naar aanleiding van het artikel van Hendrik de Vries over CHOPIN

De Heer de Vries is wel heel moeilijk tevreden te stellen. Nadat wij in een artikel het vele aanvechtbare in zijn opstel over Poe en Chopin buiten bespreking lieten en slechts het waardevolle releveerden, zendt hij ons het volgende briefje met een zeer onheus begin, dat wij daarom maar weglieten:

„De kern is: dat ik noch op eigen gelegenheid, noch op gezag van wie ook, een analyse waagde van Chopin's handschrift, en dat ik integendeel waarschuwde tegen onberaden pogingen op dit gebied. Ik gaf de tegenstelling tussen Chopin's handschrift en zijn muziek juist als voorbeeld: hoe deerlijk een leek zich op dit gebied zou moeten vergissen.

In vertrouwen dat althans dit nóg kortere protest waarlijk zal worden opgenomen,

Hoogachtend,
Hendrik de Vries.

Wat wil de Heer de Vries eigenlijk? Dat we zijn ambivalente uitlatingen over Chopin's handschrift en karakter onderschrijven. Dat kunnen wij daarom niet, omdat hij ons in het onzekere laat of hij eigen meningen uitspreekt dan wel andermans gedachten weergeeft. Soms is men geneigd het laatste te veronderstellen, omdat hij zich als leek op dit gebied t.w. de graphologie aandient. Maar aan de andere kant spreekt hij van het onbeheerste, het onrhythmische, het banale in dit handschrift. Welke uitdrukkingen dan culmineren is „volkomen gemis aan gratie". Om redenen, die wij in het vorige artikel ontwikkelden weigeren we deze epitheta voetstoots te aanvaarden. De Heer de Vries doet dit wel. Vandaar dat verdere discussie ons totaal onvruchtbaar lijkt.

De Redactie.

Mijn aangenaam en leerzaam verblijf in Holland

De jonge Poolse artiste, die in October 1949 de tweede prijs behaalde op het 4e internationale Chopin-Concours te Warszawa en die, na twee concerten in Amsterdam en in Den Haag zo goed door de Hollandse pers onthaald is (zelfs door dat gedeelte van de pers, dat gewoonlijk zijn lof geduldig voor de Amerikaanse artisten reserveert), ontvangt mij even voor het begin van een derde concert dat deze keer in de salons van de Poolse legatie plaats vindt.

Blond, blauwe ogen, een nog kinderlijk gezicht en nog wat onwennigheid in haar optreden, dat natuurlijk met de tijd wel verdwijnen zal, en dat haar nu nog charmant staat. Ze is klaarblijkelijk nog niet gewend geïnterviewd te worden. Des te beter!

„Ik ben mijn muzikale studies begonnen toen ik 8 jaar oud was," zo begint ze te vertellen.

„Als leerlinge van het conservatorium te Warszawa in de klas van de professor Wasowska. Na twee jaar studeren ging ik naar de klas van mevr. Crombini Kazuro, die me voorbereid heeft op het diploma, dat ik in Juni 1949 ontving (met eervolle vermelding), alsook op het Chopin-Concours."

„Hoe hebt u kunnen studeren tijdens de Duitse bezetting, die, als ik het goed heb, nog verschrikkelijker was dan in de andere bezette landen?"

De Duitsers haastten zich natuurlijk om in Polen alle scholen te sluiten, het conservatorium wel het eerst. Maar in 't geheim hebben we de gelegenheid geschapen om de studie voort te zetten; ons conservatorium was één samenzwering. Tijdens de opstand te Warszawa en de tijd daaropvolgend heb ik de piano niet meer aangeraakt.

Heel onze familie was uit elkaar geslagen. Zeven maanden later hebben we elkaar weer teruggevonden, maar daar Warszawa volledig verwoest was, hebben we ons in Lodz gevestigd. Lodz was toen al door de Sowjet-Russische legers bevrijd.

Het bevrijdingscomité had de scholen al weer geopend, waaronder ook het conservatorium. Ik ben toen weer aan de studie gegaan.

In September 1945 is het conservatorium in Warschau weer geopend . . ."

Ik onderbreek haar. „Maar Warszawa was toch nog een ruïne?"

„Dat is waar, maar men gebruikte alles als woning. De eerste gebouwen die in Warszawa gerestaureerd werden, waren de scholen en ook het conservatorium. Wij woonden met z'n vieren in één kamer, maar ik werkte niettemin van 's morgens tot 's avonds."

En met succes.

„Zoudt u me nu willen vertellen wat de muzikale tradities van uw familie waren, waarvan in de pers herhaaldelijk gesproken werd?"

„Er was inderdaad een familietraditie. Mijn twee grootvaders waren beide pianostemmer. De ene werkte in Tomsk, in Rusland, en daarna in Lodz. De ander werkte in Lodz en in Warszawa.

Interview met Barbara Hesse-Bukowska

Volgens minder nauwkeurige familietradities, maar daarom niet minder juist, had mijn overgrootvader het zelfde beroep. Mijn twee grootvaders speelden ook beiden piano, mijn grootmoeders eveneens.

Mijn vader speelde viool in het philharmonisch orkest van Warszawa en aan de radio.

Daar in het verleden de Poolse artisten niet veel steun van de staat ontvingen, heeft hij te veel tijd aan de wat men noemt „lichte muziek" moeten besteden. Voor de oorlog was alleen die muziek goed, die geld opleverde . . ."

„En nu?"

„Nu? Ik kan alleen maar over mijn eigen ervaring spreken. Direct na de bevrijding heb ik een studiebeurs ontvangen van de zijde der regering. Die was misschien wel niet zo groot, maar die stelde me toch in staat om me volledig aan de studie te wijden."

„Vertelt u me nu eens. Was u niet een gunstige uitzondering?"

„Uitzondering? Ik geloof van niet. Bijna al mijn kameraden van het „ondergrondse" conservatorium hebben een zelfde studiebeurs ontvangen. Zoals ik u al gezegd heb, het waren geen enorme bedragen, maar het was in ieder geval genoeg om er behoorlijk van te kunnen leven. En studeren? Natuurlijk, zoals voor iedereen in Polen het geval was, waren we in een heel bescheiden materiële positie. Maar er waren verschillende jonge artisten, die van een studiebeurs geprofiteerd hebben."

„En daarna?"

„In Juni 1948 vond de keuze der candidaten plaats voor het Chopin-Concours in 1949. Ik ben gelukkig er doorheen gekomen. Sindsdien had ik een beurs van 2500 zloty per maand (ongeveer 250 gulden). Ik studeerde met mijn leraren. Om de twee maanden moest ik voor een paedagogische commissie spelen, waar de vooruitgang van mijn spel gecontroleerd werd.

Tenslotte zijn we afgezonderd — als ik de uitdrukking tenminste zo kan gebruiken — in Lagow, waar we ons speciaal op het Chopin-Concours voorbereidden."

„Kunt u me daarover iets vertellen? Maar eerst: Wat is Lagow voor iets?"

„Lagow is een uiterst charmant stadje in de „Ziemia Lubuska", dat wil zeggen in het centrale gedeelte van de na 1945 teruggekregen gebieden, toegewezen aan Polen krachtens het verdrag van Potsdam. Het bevindt zich ongeveer halverwege op de weg van Berlijn naar Poznań.

Er zijn twee mooie meren, prachtige wouden, en dan is er een kasteel, dat vroeger de zetel van de Duitse Orde was en dat niet zo lang geleden nog aan één of andere Duitse prins of graaf toebehoorde.

In de zalen van dat kasteel organiseerde men concerten en muzieklessen.

Vlak bij het kasteel bevindt zich een klein stadje. Wij waren er bij de bewoners ondergebracht. Elk had z'n kamer en z'n piano. Dat was tevens om elkaar niet te storen."

„Met hoevelen was u daar?"

„Elf."

„Hoelang werd er gestudeerd?"

„Van drie tot acht uur per dag. In onze vrije tijd zaten we aan de rand van het meer of we maakten wandelingen in de omgeving. Op het meer waren er ook altijd bootjes.

Heel vaak kwam het philharmonisch orkest uit Poznań om een concert te geven. Dan was het feest in het dorp. De bevolking kwam van heinde en ver om bij de uitvoering aanwezig te zijn.

Het waren voor het merendeel overgeplaatste Poolse boeren, die van de andere kant van de door de

Engelsen zo genoemde Curzonlijn kwamen.
De meesten hadden nog nooit een concert bijgewoond. Het was een heel aandoenlijke ervaring hun reacties van dichtbij te zien. Oh, dat verblijf in Lagow vergeet ik nooit!"
„En het concours zelf?"
„Het eerste gedeelte van het concours was strikt geheim. De jury — er was een internationale jury van 25 personen — zat in de loge van de tweede verdieping. Zij kon niets zien, alleen maar horen.
Na het concours wachtten we tot één uur 's nachts in hotel Polonia op de uitslag.
Eindelijk is iemand het ons komen vertellen. Ik was buiten me zelf van vreugde. Ik heb me in de nacht naar huis gespoed om het nieuws aan mijn ouders en aan mijn grootmoeder over te brengen. U kunt u voorstellen hoe gelukkig ze waren en hoe trots m'n moeder was. Want het concours was werkelijk heel moeilijk. Onder degenen, die geen prijs behaald hebben bevinden zich nog heel jonge talenten, die nu reeds veel voor de toekomst beloven."
„Dat geloof ik. Vertelt u me nu eens, wat u daarna gedaan hebt."
„Alle prijswinnaars hebben onmiddellijk Warszawa verlaten om in het land concerten te geven. Polen leefde in die maanden alleen maar voor Chopin.
Czerny Stefanska (eerste prijs) is daarna naar Londen vertrokken, waar ze veel succes had. Ik was in Parijs en nu ben ik in Holland."
„En wat zijn uw indrukken van Holland?"
„Oh, weet u, iedereen is zo voorkomend voor me. In 't bijzonder het publiek heeft me zo'n warme ontvangst gegeven. Het spijt me heel erg, dat ik niet de gelegenheid heb gehad met de jonge Hollandse artisten in contact te treden met de studenten en tenslotte met mijn tijdgenoten, als ik het zo mag zeggen.
En dan moet ik er nog eens extra de nadruk op leggen, dat ik in 't bizonder heel dankbaar ben voor de critieken, die aan mij gewijd zijn. Ze waren gedétailleerd, leerzaam en gebaseerd op een aandachtige waarneming.
Ik zal proberen mijn lessen er uit te trekken, zoals ik vroeger van de opmerkingen mijner leraren geprofiteerd heb.
Zo bekeken was mijn kort verblijf in Holland — ik had een visum voor slechts een korte tijd — een voortzetting van de mooie, leerzame dagen in Lagow."

Ph. Gerb.

Culturele Rubriek

De stand van de Poolse literatuur over het jaar 1949.

Op de laatste vergadering van de „Poolse Vereniging van Letterkundigen" is met grote openhartigheid over de literaire prestaties van het afgelopen jaar gesproken. 1949 wordt gekenschetst als een mager jaar „chudy rok". Waar 1948 kon bogen op boeken als „Oud en Nieuw" — (Stare i nowe) van Rudnieckzi, het Shakespeare-boek van Lucjian, op As en Diamant (Popiól i Diament) van Andrzejekski, daar heeft 1949 niets daaraan gelijkwaardigs geboden. Als geslaagd worden genoemd: Viooltjes brengen ongeluk (Fiałki przynoszą nieszczęśie) van Jack Bocheński en „De Mijnwerkers" — (Górnicy) van Aleksander Jackiewicz.
Ondanks deze minder verblijdende resultaten viel er in 1949 toch ook een winstpunt te boeken. Een aantal dagboeken van arbeiders zag namelijk het licht. Van deze worden genoemd: Staking of geen staking (Strajk czy nie strajk) van Wladyslaw Pawlak, Het kind van de straat (Dziecko ulicy) van Izydor Koszykowski en het „In de Oeral" (Na Uralu) van Jósef Bok. Zo dus het resultaat voor het proza niet onverdeeld gunstig, in de poëzie duiken steeds nieuwe talenten op. Het heeft geen zin de Nederlandse lezer te vermoeien met voor hem onbekende namen als Woroszylski, Kubiak e.a., we volstaan met de vermelding dat de grote Julian Tuwim nog steeds zijn eerste positie handhaaft. Hij heeft het geluid van de nieuwe tijd opgevangen. Kan dit van veel West-Europese dichters worden gezegd?

Nieuwe uitgaaf van Pan Tadeusz.

In het eerste kwartaal van 1950 zal een nieuwe uitstekend verzorgde geïllustreerde uitgaaf van Pan Tadeusz het licht zien. Aan Tadeusz Gronewski was de verzorging van deze uitgaaf toevertrouwd. Het is een werk van jaren geweest.
Reeds gedurende de bezetting heeft de Heer Gronewski daar zijn beste krachten aan besteed. Hij deed dit in de rotsvaste overtuiging, dat de dag der bevrijding eens zou aanbreken en dat het Poolse volk met een van zijn geestelijke schatten moest worden begiftigd.
Het op geheel houtvrij papier gedrukte boek zal bij de Uitgeverij „Książka i Wiedza" (Het Boek en de Kennis") in de enorme oplaag van 250.000 exemplaren verschijnen, terwijl de prijs ongekend laag is gesteld. Die zal niet meer bedragen dan 990 złoty. Voegen we er nog even aan toe, dat deze nieuwe editie met 290 illustraties zal kunnen prijken, dan zullen vele Poolse blikken kunnen blijven rusten op de afbeeldingen van gestalten als Tadeusz, Jankiel, Hrabia (de Graaf) Sędzia (de Rechter), over welke ook in ons orgaan iets werd medegedeeld.

„Zycie Slowianskie".

Voor onze slavisten brengen we ditmaal wederom een kort uittreksel uit het laatst ontvangen nummer van dit zo belangwekkende tijdschrift. Dit nummer heeft weer een zeer rijke inhoud. In het inleidende artikel behandelt R. Szydlowski het thema „De strijd om de vrede", daarna volgt een uitvoerige verhandeling van H. Dabrowalski, die voorzitter is van de Krakause afdeling van de vereniging „Polen—Sowjet Union" (Vriendschap). Dobrowalski onderwerpt de vriendschap van de Polen met de Sowjet Unie aan een grondige analyse. K. Piwiarski behandelt de betekenis van de gevormde Duits Democratische Republiek en haar rol ten aanzien van het bewaren van de vrede. Een bijzondere plaats in het tijdschrift neemt in het artikel van de heer H. Raorta naar aanleiding van de tentoonstelling over de geschiedenis van de revolutie in Praag.
„De ontwikkeling van de revolutionaire beweging van de volken van Tchecho-Slowakije". Dit artikel begint met het verzet van de Hussieten.
De Heer Z. Jachimecki wijdt zijn artikel aan de 125e herdenkingsdag van de componist Smetana en A. Brosz schrijft over de Tchechische dichter van deze tijd F. Halaso, die nog niet lang geleden gestorven is.
Onder de rubriek „Kroniek" vinden we een politiek, economisch en cultureel overzicht, alsmede een kort overzicht van de inhoud van de Poolse en buitenlandse persberichten. In de bijlage is een vertaling uit het Sowjet-Russische maandblad „Oktober" afgedrukt, onder de titel: „De krachten van de vrede en de democratie zijn onoverwinnelijk" geschreven door W. Czepara.

MICKIEWICZ

De compositie van onze artikelenreeks over Mickiewicz bracht mede dat we zijn biographie behandelden tot zijn ontslag aan het Collège de France (1844), terwijl we ons daarna de vrijheid veroorloofden in de levensbeschrijving weer een tiental jaren terug te gaan, om het in die periode geschapen kunstwerk Pan Tadeusz aan een korte behandeling te onderwerpen. Deze chronologische slingering moge haar rechtvaardiging vinden in het feit, dat een gedeelte van ons lezerpubliek nog te weinig vertrouwd was met de inhoud van Mickiewicz' epos en het ons na de analyse van enkele zijner voordrachten aan het Collège de France gemakkelijker viel het gedicht te bespreken. We dienen ons thans af te vragen, hoe Mickiewicz' leven verder verlopen is. Allereerst echter nog deze opmerking: Mickiewicz heeft zijn dichterloopbaan in een betrekkelijk vroeg levensstadium (op ongeveer vijf en dertig jarige leeftijd) afgesloten. Werpen we een blik op het onafzienbare terrein van de wereldliteratuur, dan ontwaren we daar meer figuren, dichtergestalten, die tot veler teleurstelling hun kunstenaarschap niet volledig hebben kunnen uitleven. Ik laat natuurlijk de jong gestorvenen als Keats, Novalis, Nadson, Jacques Perk e.a. hier buiten bespreking, ik heb het oog op figuren als Hölderlin, Rimbaud, Geerten Gossaert en enkele anderen, in wier kring ook Mickiewicz een plaats inneemt. Maar bij geen dezer tot die laatste categorie behorenden is de abdicatie van dit kunstenaarschap uit zulke edele motieven geschied. Het was, of een inwendige stem de grote dichter toefluisterde, dat zijn volk, dat de mensheid hem de zware eis mocht stellen niet meer als dichter, doch als profeet tot haar te spreken. En hij heeft dit gedaan, waarbij ik nog eens duidelijk wil accentueren, dat ook wanneer zijn Poolse vervoering hem er toe brengt zijn volk een plaats in de wereldcultuur aan te wijzen, die wellicht hoger is dan één volk voor zich mag opeisen, hij dit toch altijd doet met zijn blik op de mensheid als einddoel. Nooit is hij in een eng nationalisme ingekerkerd gebleven. Steeds zoekt hij naar verbindingslijnen tussen de Poolse cultuur en die der andere volkeren.

Wij zouden ons te veel in bijzonderheden verliezen, als we in detail Mickiewicz' werkzaamheden gedurende de eerste jaren na zijn ontslag wilden meedelen. Het jaar 1848 lijkt ons een geschikt uitgangspunt voor het vervolg van ons verhaal. Kort na de Februarirevolutie roeren de Poolse emigranten zich ook in Italië. Mickiewicz spoedt zich daarheen, met het doel in Rome een Pools legioen te vormen. Hij heeft voor dit legioen een manifest opgesteld, waarvan enkele punten nog niets van hun actualiteit hebben verloren en dus hier vermelding mogen vinden.

„In Polen vrijheid voor ieder geloof, voor iedere cultus, voor ieder kerkgenootschap.

In Polen het vrije woord, vrij geopenbaard, naar zijn vruchten door de wet te beoordelen (in enigszins prozaïscher termen, zouden we dus kunnen spreken van afschaffing van de praeventieve censuur).

Een ieder in het land burger, iedere burger gelijk voor de wet en voor ieder ambt benoembaar.

Aan Israël, de oudere broeder, broederlijkheid en hulp te bewijzen bij zijn weg naar het eeuwige en aardse heil. Gelijk recht in alles.

Voor vrouwen burgerrechten, ook voor haar recht in alles.

Voor alle in Polen wonende vertegenwoordigers der andere Slavische volkeren broederlijkheid, burgerrechten, gelijke rechten in alles."

In dit laatste artikel wordt dus de wenselijkheid uitgesproken om een zeer nauwe band te smeden tussen alle Slavische volkeren.

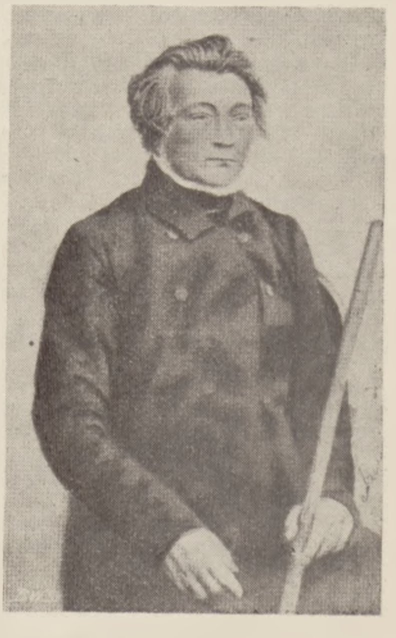
De in Polen woonachtige Slaven moet dus zonder meer het Poolse burgerrecht worden toegekend.

Dit manifest heeft Mickiewicz echter de nodige verdrietelijkheden bezorgd. Ten eerste waren velen zijner in Italië vertoevende landgenoten geenszins ingenomen met het feit, dat hij voor zijn streven contact bij het Vaticaan zocht. Geheel ongelijk hadden ze daarin niet, omdat de als „liberaal" begroete Pius IX spoedig van zijn reactionaire gezindheid blijk zou geven (men herinnere zich dat een vroegere Paus de Poolse opstand van 1831 had veroordeeld). En bovendien kwamen er ook uit de eigenlijke Slavische wereld allerlei geluiden, welke dengenen, die met Mickiewicz de ideëele Slavische eenheid nastreefden, als dissonanten in de oren moesten klinken. In Lemberg b.v. verklaarde de Holowna Rada ruska (de Rutheense Centrale Raad) dat het herstel van een onafhankelijk Polen met alle kracht moest worden bestreden en ook bij het Slavisch congres dat onder voorzitterschap van Palacky te Praag werd gehouden hoorde men soortgelijke stemmen. Er waren hier zelfs Tchechen (Palacky is een van hen) die aansluiting bij Oostenrijk tegen Polen begeerden. Misschien heeft het in Italië gevormde Poolse legioen dan ook meer voor de Italiaanse dan voor de Poolse zaak gepresteerd. Mickiewicz zelf — men ziet hieruit weer duidelijk hoezeer hem het enge nationalisme vreemd was — sprak de Italiaanse volksmenigte toe en wist haar te electriseren. Italië is hem de dankbaarheid niet schuldig gebleven. In het huis in de via del Pozzeto te Rome, waar hij in 1848 woonde is een gedenksteen aangebracht, waarin de woorden zijn gegrift „In naam van de Senaat en het volk van Rome".

Als Mickiewicz nu in Juli 1848 in Parijs terug komt vindt hij in die stad geheel andere toestanden dan toen hij haar verliet. De reactie was al weer ingetreden; onder degenen, die op de barricaden hun vergeefse strijd hadden gestreden behoorde ook Towianski, die bijna gedeporteerd zou zijn, als 's dichters echtgenote Celina Mickiewiczowa niet op het allerlaatste ogenblik voor hem in de bres was gesprongen.

Vraagt men nu naar Mickiewicz's standpunt ten opzichte van de verschillende partijen, die elkander in het Frankrijk van die dagen de heerschappij hebben betwist, dan kan niet worden ontkend, dat hij een te groot vertrouwen stelde in de opkomende Bonaparte, in de latere Napoleon III dus. Ook hij liet zich in slaap wiegen door allerlei van Bonapartistische zijde gelanceerde leuzen. Ten eerste werd de Poolse emigranten voorgehouden, dat Louis Napoleon aan de opstand van 1831 had willen deelnemen, dat hij bij zijn Boulogne-avonturen Poolse strijdmakkers had gehad maar vooral, dat hij op 15e Mei 1848 van af de kamertribune had gepleit voor een oorlog van Frankrijk ter bevrijding van Polen. Trouwens, Mickiewicz was niet de enige uit Polen geëmigreerde Pool, die zich door het zoet gefluit van deze vogelaar liet verlokken: de oude vorst Adam Czartoryski knoopt nauwe verbindingen met Bonaparte aan, er vormt zich in Parijs een hele kring de „Kólko" genaamd, die in hem de toekomstige bevrijder van Polen ziet. Al zullen verschillende namen van tot die Kólko behorende leden — die van Mieroslawski, Milkowski e.a. — nu niet dade-

Adam Mickiewicz

lijk tot een Nederlands publiek spreken; ze hadden in die dagen in de Parijse Poolse kolonie toch een zodanige klank, dat hun overgang naar het Bonapartisme wel op anderen zijn invloed moest uitoefenen.

Als we nu spreken van Mickiewicz' vertrouwen in het Bonapartisme — een vertrouwen, dat spoedig al heel diep beschaamd zou worden — dan kunnen we er dadelijk aan toevoegen, dat dit in de eerste plaats Jérome, de toen nog levende broeder van Napoleon I gold. Hij, Mickiewicz beschouwt hem, blijkens gesprekken door Armand Levy te boek gesteld, als een hoogstaand mens, die de noodzakelijkheid inzag de moeilijkheden van zijn tijd op te lossen. Gevraagd, waarom hij zich niet zelf als candidaat voor het Franse presidentschap had gesteld, gaf hij — de vroegere koning van Westfalen — ten antwoord, dat juist dit vroegere koningschap als een beletsel kon worden beschouwd voor de presidentswaardigheid en bovendien had hij niet een jeugdige neef, die beter tegen de moeilijkheden opgewassen zou zijn!

Mickiewicz mocht dan al door toedoen van Jérome een plaats als bibliothecaris aan het Arsenaal krijgen, hem werd toch duidelijk aan zijn verstand gebracht, dat zijn vrijheid ingetoomd was. Aan een terugkeer naar het Collège de France was niet meer te denken. Als hij een dagblad sticht „la Tribune des Peuples" waar geëmigreerde Russen, Hongaren, Italianen Roemeniërs een pleidooi voor de vrijheid voeren, wordt spoedig een verschijningsverbod uitgevaardigd, hetgeen gepaard gaat met een dreigement tegen de hoofdredacteur (Mickiewicz), dat hem bij herhaling dier strafbare feiten een verder verblijf op Frans territorium ontzegd zal worden.

Waar wij nu in een volgend artikel Mickiewicz' laatste periode — zijn Turkse tijd — zullen beschrijven willen we hier nog een wijle vertoeven bij de Parijse milieus, die hij na 1848 placht te bezoeken. Natuurlijk was hij zijn oude vrienden trouw gebleven. De vriendschap met Michelet en Quinet had niets van haar vroegere warmte ingeboet. Hij is getuige bij Michelet's tweede huwelijk, diens inmiddels gehuwde dochter Adèle behoort tot zijn lievelingen. Hij moet het voortschrijdend werk van zijn vroegere collega wel met grote belangstelling gevolgd hebben, vooral omdat ook deze vurige democraat met alle moeilijkheden had te worstelen, welke de reactie hem in de weg legde. De statige delen van de Révolution volgen elkaar regelmatig op, maar Mickiewicz's aandacht zal wel in het bijzonder zijn geprikkeld als hij verneemt, dat Michelet zich met Kosciusko bezig houdt. Met popelend hart zal hij de regels hebben gelezen „...je prends cette grande initiative de me porter juge du monde, juge des deux papes (Rome et le Tsar), au moment où je reprends le drapeau de l'Italie, de la Pologne, contre le Tsar".

Ook met Quinet onderhoudt hij het contact, we horen van bezoeken gebracht aan Henri Martin, van literaire discussies met Sainte Beuve. Doch ook de Poolse kolonie wordt niet vergeten. De stoere Mickiewicz zal misschien wel eens met enige zelfoverwinning de ietwat zoetige balladen van een Bohdan Zaleski hebben geslikt, toch zullen diens Rusalki (de Nimfen) wel indruk op hebben gemaakt; in ieder geval zullen de bezoeken van deze in de omstreken van Parijs wonende Pool hem aangenaam zijn geweest, de roerende lijkrede die Zaleski enige jaren later bij Mickiewicz' graf zal houden getuigt van een warme vriendschap tussen beide in talent zo verschillende mannen. Zeer veel verwachtingen had Mickiewicz vroeger gehad van een Poolse dichter, met wie hij eveneens te Parijs verkeerde, we bedoelen Aleksander Chodzko, die hem in deze hoop wel had teleurgesteld, maar die hij toch als kenner der Oosterse poëzie bleef vereren. Vermelden we nog dat deze Chodzko Mickiewicz' opvolger aan het Collège de France is geworden, dan zullen gesprekken over deze instelling, hoe smartelijk ook enerzijds, voor Mickiewicz toch niet zonder bekoring zijn geweest. Mocht hij dus in deze milieus het nodige geestelijke genot smaken, onherstelbaar was voor hem het verlies, dat hij in het jaar 1855 leed; hem ontviel namelijk de vrouw, die jaren lang met eindeloze toewijding al zijn zorgen had gedeeld Celine Mickiewiecowa geboren Szymanowska, de dochter van Goethe's vriendin, aan wie hij zijn Trilogie der Leidenschaft had gewijd. De bovengemelde Aleksander Chodzko heeft ons in enkele roerende bewoordingen het laatste samenzijn van Mickiewicz met zijn stervende vrouw beschreven.

De spanningen tussen Frankrijk—Engeland enerzijds en het Tsaristische Rusland anderzijds deed de hoop in tal van Poolse emigrantenharten ontwaken. Het bericht, dat de Franse troepen in de Krim waren geland werd met gejuich ontvangen. Doch de verwachtingen der Polen dat ook hun zaak aan de orde zou komen, werd spoedig de bodem ingeslagen.

In de Meidagen van 1855 had Pianori een aanslag op Napoleon III gepleegd, welke mislukt was. Hierin vond de boven reeds genoemde vorst Adam Czartoryski aanleiding om de keizer ook uit naam van alle Polen te feliciteren met zijn redding. Czartoryski verzocht Mickiewicz hem bij dit bezoek te willen vergezellen. Mickiewicz zou dan tevens met een enkel woord de Poolse zaak herdenken. Zulks geschiedde. Doch Bonaparte sneed met een ijskoud „Je ne puis rien pour elle" ieder verder betoog af. Na afloop van dit bezoek uitte Mickiewicz zich tegenover zijn vriend Armand Levy in de meest ondubbelzinnige bewoordingen over de keizer: Ce n'est qu'une âme vulgaire. Ondanks dit koele bescheid zocht Mickiewicz toch naar een weg, om dichter bij het krijgstoneel te komen. Hij meende, dat hij van uit Turkije, Bosnië en Bulgarije het nodige voor de gemeenschappelijke zaak zou kunnen doen. Hoe daar echter te komen? Hij riep daarvoor de hulp in van vorst Czartoryski en hij legde deze een concreet plan voor. Kon hij niet in Turkije zijnde nuttig werk verrichten voor de infiltratie van de Franse cultuur in dit Zuid Oostelijk deel van Europa. Czartoryski beval hem bij de Franse minister van onderwijs aan. In een brief tot deze gericht noemt hij hem „un homme qui jouit d'une réputation hors ligne non seulement en Pologne, mais dans tout le monde slave."

Mickiewicz wordt nu in de gelegenheid gesteld zijn plan nader toe te lichten. In een aantal punten verklaart hij zijn bedoeling. Hij wil een studie gaan maken van de onderwijsinrichtingen bij de Christenen in die landen. Hij wil een overzicht krijgen van de West Europese boekwerken, die aldaar vertaald zijn. Hij wil nagaan, hoeveel Franse boeken daar geïmporteerd worden. Hij wil een onderzoek instellen naar oude manuscripten die in gindse bibliotheken aanwezig mochten zijn. Na Turkije, Bulgarije en Bosnië bezocht te hebben, wil hij eveneens Montenegro, Moldavië en Walachije als onderzoekingsterrein verkennen.

Na lang heen en weer geschrijf, na eindeloos antichambreren wist Mickiewicz de Franse autoriteiten voor zijn plan te winnen. Maar zonder onverschillig te zijn voor de door hem uitgewerkte punten, streefde hij nog iets anders na. Hij wilde de reis over land maken en dan tegelijk Poolse legioenen in het leven roepen, die als zelfstandige eenheden de Tsaristische macht moesten bestrijden. Deze plannen werden echter doorkruist door andere in Constantinopel door Poolse instanties uitgebroed. De bijzonderheden hiervan hopen wij in ons slotartikel over Mickiewicz te beschrijven; hier volstaan we met de mededeling, dat Mickiewicz' reis niet over land, maar over zee plaats vond; 11 September 1855 vertrok hij naar Marseille, om zich hier voor Constantinopel in te schepen.

(Slot volgt).

P.

Nieuwe Chopin-publicaties

Chopin-gedenksteen in de badplaats Duszniki, Silezie

Alle liefhebbers van de muziek van Chopin zullen er belang in stellen, dat dank zij vele naarstige arbeid van de Poolse „Chopin-muziek uitgeverij" een nieuwe uitgave van de werken van Chopin zal verschijnen. De eerste drie delen, Préludes, Balladen en' Impromptus, zijn van de pers.

Deze uitgave is enig in haar soort en sluit aan bij het verstreken Chopinjaar. De uitgave van de „gezamenlijke werken van Chopin" werd begonnen in 1937 door het Fréderic Chopin instituut en toevertrouwd aan de Poolse pianist I. J. Paderewski met zijn medewerker J. Turczynski, alsmede de Chopinoloog L. Bronarski. De uitgave bleek noodzakelijk, alleen reeds, omdat alle in Polen uitgegeven werken van Chopin uitverkocht waren. Deze beantwoordden bovendien in menig opzicht niet meer aan de eisen van de tegenwoordige tijd.

Daarom stellen de uitgevers zich tot taak, een herziening van alle tot dusverre verschenen werken en het vaststellen van de tekst — voor zoveel mogelijk — overeenkomstig de handschriften en de authentieke afschriften daarvan (copieën werden daarbij vergeleken met de eerste uitgave).

Het werk, dat door de oorlog en het overlijden van Paderewski werd onderbroken, werd na de oorlog weer ter hand genomen door Paderewski's medewerkers, zodat in het Chopinjaar reeds de eerste drie delen konden verschijnen.

De Chopinologen verklaren, dat hierdoor alle andere uitgaven overbodig zijn geworden, en wel ook daarom, schrijft A. Hedley in het muziektijdschrift „Ruch Muzyczny", omdat de vorige uitgaven niet te vergelijken zijn met deze nieuwe uitgave. In een breedvoerig commentaar, in vier talen (Pools, Russisch, Engels en Frans) werden alle varianten en problematische gedeelten, die niet steeds konden worden opgelost, besproken.

De uitgave is zeer goed verzorgd. Tegelijk met deze uitgave hebben Poolse musici een ander werk tot stand gebracht: „Analyse en verklaring van alle werken van Chopin", en wel onder leiding van prof. Dr. Adolf Chibinski, eveneens bij de „Poolse Muziekuitgeverij".

Onlangs is het eerste deel reeds verschenen onder de titel „Mazurka's van Chopin", door Janusz Miketty. Het geheel zal ongeveer uit tien delen bestaan.

Binnenkort zal het tweede deel „Preludes" verschijnen onder leiding van Dr. Jozef Chominski.

Alle analyses zijn naar eenzelfde wetenschappelijke methode uitgewerkt.

De préludes van Chopin, bewerkt door J. Miketty, beslaan in het geheel 470 bladzijden druk, een resultaat van omvangrijk diepgaand onderzoek. Met alle elementen van de muziek van Chopin is rekening gehouden: de melodieën van de Mazurka's, hun harmonie, rythmiek, vormgeving enz. De auteur geeft er blijk van een uitnemend kenner te zijn van de Chopinliteratuur en van de Chopinologie en blijft strikt wetenschappelijk. Zijn werk neemt een bijzondere plaats in onder de Chopinliteratuur.

Een blik op de Tatra

Duivelsravijn (Czarci Zleb)

„Een goed geslaagde film" schrijft men ons uit Polen.
Aanvang Januari van dit jaar werd in Warszawa de première van deze Poolse film gegeven.
De film speelt in de winter in het Hoge Tatra-gebergte; het verhaal gaat over de bestrijding van Poolse smokkelaars, door Poolse grenssoldaten.
In het scenario is een reminiscense te vinden van de zaak „Patocki", de man die beproefde om Poolse kunstwerken van de eerste rang, welke volkseigendom geworden waren, uit Polen te smokkelen. Ook in de film is het een aristocraat, die poogt voor een waarde van milliarden aan Poolse kunstwerken, waarop hij meent aanspraak te maken, (aangezien een van zijn voorvaderen deze „verworven" had) over de grens te smokkelen. Ten einde dit te verwezenlijken wordt een bende georganiseerd, die de opdracht had deze kunstwerken in de winter door het zeer ontoegankelijke Tatra-gebergte naar Tchecho-Slowakije te vervoeren en van daar uit verder naar het Westen. De soldaten zien kans deze smokkelarij op grote schaal te verhinderen en wel dank zij de medewerking van een oude smokkelaar, de bergbewoner Jazek Gazdona die op dat tijdstip zijn dienstplicht in het Poolse leger vervult.
Wat is het markante van deze film?
Voor het eerst laat „Film Polski" het Poolse volksleger zien en het is hem gelukt een goed beeld te geven van deze nieuwe macht. Wij zien, dat, in tegenstelling met vroeger, de soldaten het zinneloos drillen niet meer behoeven door te maken, en toch vervult de soldaat precies de bevelen van zijn superieuren.
De soldaten zijn hier geen automaten, die blindelings uitvoeren wat hun bevolen wordt, maar zij zijn zich volledig bewust van hun sociale verantwoordelijkheid. De scène waarin de soldaten voorkomen, behoort tot de geslaagdste scènes; het is de regisseur gelukt dit gedeelte te behoeden voor vertroebeling en te voorkomen, dat het een theatraal effect maakt.
De realistische voorstelling van het leven en de gebeurtenissen in een nederzetting van bergbewoners, waar ingrijpende veranderingen plaats vinden, evenals onder de arbeidende bevolking van geheel Polen, is eveneens een meesterstuk. Dank zij de samenwerking van de Goralen met de grenssoldaten gelukt

het de benden op te sporen. Wij dienen er ons rekenschap van te geven, dat in de eerste jaren na de oorlog die benden in de bergen veelvuldig voorkwamen; later werden zij, dank zij de samenwerking van de bergbewoners met de grensbewaking, uitgeroeid.
Bij de ontmaskering van de smokkelaarsbenden valt in de film ook de goede verstandhouding op tussen de Tchechische en de Poolse soldaten. De film snijdt meermalen maatschappelijke problemen aan, maar de toeschouwer kan zich steeds gemakkelijk oriënteren; ja sommige gedeelten krijgen zelfs een in den goeden zin sensationeel karakter.

De handeling in de film verloopt vlot en snel, de toeschouwer volgt met spanning de gebeurtenissen en de scène waarin de bende wordt gevangen genomen, is bijzonder spannend.
De film werd geregistreerd door T. Kanski en Albo Vergano. De voortreffelijke opnamen van Adolf Forbert dragen ongetwijfeld in hoge mate bij tot de waarde van de film. Wanneer men „Duivelsravijn" uit een artistiek oogpunt bekijkt, zijn de opnamen ogetwijfeld het mooist. De bijzonder fraaie opnamen in het gebergte, de achtervolging op de met sneeuw bedekte berghellingen, dit alles behoort tot het beste, wat tot dusverre in een Poolse film is bereikt.

Voorts dient er op gewezen, dat het spel van de akteurs voortreffelijk is. „Film Polski" heeft hier voor het eerst principieel afgezien van het optreden van de grote „filmsterren" en de film heeft hierbij niet verloren. De betrekkelijk weinig bekende acteur Tadeusz Schmidt in de rol van Jażko Gazdona speelde hier voor het eerst in de film en met succes. Behalve dat hij zijn uiterlijk voorkomen mee heeft, beschikt deze jeugdige kunstenaar over een groot expressief talent (gevangenisscène).
Hetzelfde kan worden gezegd van Stanislaw Wlodek in de rol van de luitenant. Alina Janowska, die wij kennen uit de film „de laatste étappe", heeft kans gezien een werkelijke „Goralka" (bergbewoonster) te worden. Andrej Krzeptowski als oom van Jażko, speelde geniaal zijn rol van berggids, hoewel hij lang geen acteur is. De bijrollen waren ditmaal niet bijster overtuigend. De figuren waren van het begin tot het eind eentonig en mat. Dit is waarschijnlijk aan het scenario te wijten.
In elk geval heeft de Pools-Italiaanse samenwerking tot goede resultaten geleid en wij voorspellen deze geslaagde film een goed en langdurig succes, en dit niet alleen in Polen maar ook over de grenzen.
Ten slotte vermelden wij, dat de muziek van Karzmirz Serocki is.

Pools en Nederlands Calvinisme

Aan het slot van ons artikel over „Polen en Erasmus" gaven we te kennen, dat de jonge Pool Jan a Lasco, die de grote humanist tot zijn vrienden mocht rekenen in het tweede deel van zijn leven nog met talrijke Nederlanders in aanraking zou komen. Over deze contacten zullen wij nu gaan spreken. Wij geven echter uitdrukkelijk te kennen, dat wij ons daarbij voor een wijle op Groot-Nederlands standpunt plaatsen en ook Zuid-Nederlanders in onze gezichtskring zullen betrekken. Dit kost ons te minder moeite, omdat wij ons bij onze historische beschouwingen in de voordagen van een tijd bevinden, in welke geen mindere dan de Zwijger op een samengaan tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden aandreef. De contacten tussen de Pool Lasco enerzijds en Nederlanders anderzijds vormen dus de inhoud van het hier volgend artikel. Het spreekt natuurlijk van zelf, dat we het persoonlijk element niet zullen verontachtzamen, maar dat toch de algemene tendenzen het allereerst onze aandacht zullen vragen.
De onderdrukkingen en vervolgingen, waaraan de aanhangers van de nieuwe leer in Polen blootstonden was dus wel de voornaamste aanleiding voor Lasco om in de zomerdagen van 1538 zijn vaderland te verlaten, dat hij pas 15 jaar later weer terug zou zien. Zijn reisdoel is niet in de eerste plaats Wittenberg, hij, de nog altijd aan Erasmus verknochte, voelde zich niet in de eerste plaats aangetrokken tot Erasmus' bestrijder Luther, die hij toch in Wittenberg zou kunnen ontmoeten. Niet Wittenberg doch Frankfurt a/d. Main is zijn eerste pleisterplaats. En reeds hier zal hij dadelijk een hechte vriendschap met een Nederlander sluiten. De naam van Albert Hardenberg moge niet algemeen bekend zijn; hij vertegenwoordigt in ieder geval een richting, welke ook voor ons cultureel leven van het allergrootste belang is geweest. Hardenberg toch, een verre bloedverwant van Paus Adrianus VI, was reeds op jeugdige leeftijd opgenomen in het bekende paterhuis te Groningen, dat destijds door Johannes Wessel was gesticht. Dit paterhuis zal hij later wisselen voor het Bernardynerklooster te Aduard, en nu bevindt hij zich in een milieu, waar eens Rudolf Agricola had gearbeid. Hardenberg voelde echter de behoefte nog directer in contact te komen met de dragers der theologische wetenschap uit die dagen en daarvoor was een studiegang aan de Leuvense universiteit het meest geschikte middel. Spoedig zou echter blijken; dat hij reeds te zeer van heterodoxe denkbeelden was doortrokken dan dat de streng-gelovige professoren aan die Universiteit hem als volwaardig konden beschouwen; er ontstonden botsingen en waarschijnlijk ten gevolge daarvan nam Hardenberg het besluit om over Frankrijk naar Italië te reizen. Onderweg werd hij echter door een ernstige ziekte overvallen, zodat hij zijn reis niet kon voortzetten, doch in het „gulden Mainz" genezing zocht en vond. En hier leerden de Pool en de Nederlander elkander nu kennen. Zeer lang heeft dit eerste samen-zijn niet geduurd, want Lasco verlangde juist naar de plaats te vertrekken, welke Hardenberg achter zich had gelaten — ook de Pool werd namelijk aangelokt door de roem, die er nog steeds van de Leuvense universiteit uitging. Voor zijn vertrek naar de Zuidelijke Nederlanden was hij nog tegenwoordig bij Hardenberg's promotie; hij gaf hem bij die gelegenheid zelfs een waardevol boekwerk, dat hij eens uit Erasmus' bibliotheek had gekocht, namelijk Reuchlin's beginselen van de Hebreeuwse taal.
Lasco komt dus nu in de Zuidelijke Nederlanden aan. Het contact van de Pool met representanten van de bewoners van de Lage Landen aan de Zee wordt dus nog nauwer. Heeft onze gast een orgaan gehad voor de magistrale cultuur, die in deze oorden tot ontwikkeling was gekomen! Heeft zijn bewonderende blik zich gewend naar de ranke torens der kerken en stadhuizen, die zich hemelwaarts richten. Is hij bedwelmd geweest door de kleurenrijkdom der landouwen, die de achtergronden vormen van Breughel's overweldigende panelen. Wij weten 't niet, wij kunnen alleen vermoeden, dat het doordenken van de raadselen verbonden aan het transsubstantiatie-probleem zijn geest wel meer zal hebben bezig gehouden dan het vraagstuk omtrent de wisselwerking van Oud Vlaamse en Poolse schilderkunst. Maar toch moet hij de leutigheid meegesmaakt hebben, die ongetwijfeld ook weelde en tierde in het milieu, waarin hij zich spoedig zal bevinden. Want we weten met absolute zekerheid, dat hij in de academiestad eveneens het gezelschap van handwerkers zocht. In het huis van Antoinette van Rosmers, waar hij zijn intrek had genomen — het stond aan de Bolleborre — komt hij samen met de bontwerker Josse van Ousberghen, met de houtsnijder Jan Beyarts en met zoveel anderen, die met hem behalve over de godsdienst toch zeker wel eens over de gildefeesten zullen hebben gesproken. Ja sterker, Lasco had in deze kring ook kunnen verhalen, dat in zijn stad, Craców, de Vlaamse lakens op zeer hoge prijs werden gesteld en dat de Hanze reeds lang een stevige brug tussen Oost en West Europa had geslagen.
Maar het was niet al vreedzaamheid, wat hem in Leuven tegemoet waaide. We mogen niet vergeten, dat juist in deze stad de gedachte aan een kerkhervorming in hoofd en leden reeds lang wortel had geschoten en dat hier de moderne devotie haar invloed deed gelden. En deze moderne devotie leidde tot consequenties, welke haar eerste voorlieden nog verborgen waren gebleven.
Ook de streng Katholieke tegenpartij bleef echter waakzaam; in 1545 zou door een wet zijn bepaald, dat geen enkel student aan de universiteit zou worden toegelaten, die niet met een plechtige eed verzekerde, dat hij een vijand was van alle leerstellingen van Luther en Calvijn. De felle toon door de faculteit bij monde van haar woordvoerder Latomus aangeslagen, verstoorde Lasco in zijn rustige overpeinzingen, vandaar dan ook, dat hij besloot Leuven te verlaten. De uitvoering van dit besluit werd nog verhaast door de omstandigheid, dat zijn vriend Hardenberg eveneens aan den lijve had gevoeld, welke straf ieder dreigde, die van de Katholieke leer afweek. Alleen door inmenging van invloedrijke Leuvense burgers — Hardenberg was inmiddels weer naar de Zuid-Nederlandse universiteitsstad teruggekeerd — ontkwam hij aan de gevangenisstraf.
Voor we Lasco echter op zijn verdere tochten volgen, zij hier nog vermeld, dat hij in Leuven ook een levensgezellin had gevonden. Zijn enige tijd voor zijn vertrek gesloten huwelijk bewijst wel, dat hij wederom een koord doorsneed, dat hem met de Katholieke kerk had verbonden.
Beide vrienden trekken de grens over, die de Zuidelijke van de Noordelijke Nederlanden scheiden en enige tijd later treffen wij de Pool in Groningen aan, terwijl Hardenberg weer naar het drie uur van Groningen gelegen klooster Aduard is teruggekeerd. Lasco heeft zijn vriend daar vaak opgezocht en kreeg daar zelfs van de abt Johannes Reekamp verlof de monniken in een geest toe te spreken, die uit de aard van de zaak nogal afweek van wat zij gewoon waren te horen te krijgen. Geen wonder dan ook dat Lasco niets dan lof had voor deze ruimdenkende man. In zijn door Kuyper bezorgde reeds uitgegeven en onuitgegeven werken vinden we enige warme woorden aan dit kloosterhoofd gewijd (Kuyper II pag. 553).
Toch schijnt Lasco ten slotte het scheve van een dergelijke toestand gevoeld te hebben — een klooster was nu eenmaal niet de plaats om in Protestantse geest te preken — en hij zal nu, om zich vrijer te kunnen bewegen, een plek uitkiezen, waar de nieuwe leer reeds meer aanhangers had verworven dan in deze landen. In de nu volgende jaren zal Oost Friesland zijn eigenlijk werkterrein worden. Ik schroom niet ook aan zijn werkzaamheid in dit buiten de landsgrenzen gelegen gewest enige woorden te wijden; immers hier hadden talrijke Nederlanders een (tamelijk) gastvrij toevluchtsoord gevonden. De situatie, waarin deze Nederlandse vluchtelingen verkeerden is met grote nauwkeurigheid door A. A. van Schelven in zijn dissertatie beschreven, voor ons is het natuurlijk in de eerste plaats van belang na te gaan, welke rol de Pool Lasco daarbij heeft gespeeld. Het is allereerst vermeldenswaard, dat Lasco hier vertegenwoordigers van andere Protestantse richtingen aantrof, tegen wie Luther zijn donderreden had doen verluiden; wij bedoelen de geestverwanten van Münzer en Karlstadt, voor wie de kerkreformatie pas zin en betekenis had indien zij met radicale maatschappelijke hervormingen gepaard ging.
Uit niets blijkt, dat Lasco een begrip heeft gehad voor de gezonde kern, die er ook in de leer der wederdopers te vinden is. In de briefwisseling, die er tussen hem en David Joris is gevoerd, praten ze langs elkaar heen, ofschoon de veelal als geestdrijver uitgekreten communistisch getinte Wederdoper Joris hem op een zeer gematigde wijze toespreekt: „Indien mijn verstand," aldus Joris „het uwe overtreft en ik dichter bij de Waarheid ben dan gij, wil u dan zonder aanzien des persoons laten raden en leiden. Maar indien uw verstand het mijne overtreft, dan wil ik aan uw woord, uw leer en uw raad vrijwillig gehoor geven en alles herroepen, wat ik verkeerdelijk geleerd of geschreven heb." Dit is de fiere taal van een onafhankelijk denkend mens, die natuurlijk nooit ten volle kan worden begrepen door een aan een tijdelijke verschijningsvorm vastgekluisterd dogmaticus. Vandaar dan ook, dat Lasco's biograaf, de reeds elders genoemde Dalton voor Joris geen andere qualificatie kan vinden dan „een raadselachtige gestalte met mismaakte trekken" (Dalton Johannes à Lasco pag. 270). Het nageslacht zal het echter in Joris prijzen, dat hij, zij het door een waas van misverstanden, een blik sloeg op de maatschappelijke wantoestanden van zijn tijd, zodat er op dit punt een verbindingslijn valt te trekken tussen hem en de edele kanselier Thomas Morus, welke verbindingslijn ten opzichte van Lasco geheel en al ontbreekt.
Was er dus al heel weinig affiniteit tussen de Pool Lasco en de Zuidelijke Nederlander David Joris (die zoals bekend in Leuven geboren is), meerdere aanrakingspunten bestaan er tussen Lasco en de Fries Menno Simons, de geestelijke vader der doopsgezinden. Beiden hebben elkaar in Oost Friesland ontmoet; met toestemming van de landsgravin vond er een openbare discussie tussen de naar het Calvinisme groeiende Lasco en Menno Simons plaats, welk twistgesprek natuurlijk geen positieve resultaten heeft opgeleverd. Het is hier niet de plaats om op de theologische finesses in te gaan, voor ons is het belangrijk te kunnen vaststellen, dat Lasco na Menno's vertrek uit Oost Friesland zijn volgelingen bescherming verleende, terwijl wederspannige, woelzieke elementen (dus maatschappelijke hervormingen nastrevenden) uit dit land werden verbannen.
Uit al het boven medegedeelde blijkt wel, dat Lasco in Oost Friesland een positie van betekenis bekleedde. Hij had geweigerd een predikantenplaats te vervullen, wijl hij de landstaal niet meester was, hij wordt nu als superintendent aangesteld, als hoedanig hij het oppertoezicht over de andere predikanten had. Van uit Loppersum (een plaatsje bij Emden), waar hij een hoeve bewoonde, heeft hij grote dienstreizen door het hele land ondernomen, vaak was hij in zeer netelige quaesties gewikkeld, vooral had hij met die „Evangelischen" te kampen, die in hun kerkdienst nog veel herinneringen aan het Katholicisme bewaard wensten te zien. Ook zal hij een statige reeks geschriften publiceren, waarin Calvijn's leer — hij was inmiddels met de Franse hervormer in correspondentie getreden — verduidelijkt wordt.
In het meermalen geciteerde werk van

Kuyper vinden we talrijke fijne trekjes, waaruit we Lasco ook als mens beter leren kennen. Hij openbaart zich als een man van grote delicatesse, van een zorgeloze vrijgevigheid, nog velen zijner landgenoten eigen. Het zij mij veroorloofd één element in zijn superintendentsarbeid ter sprake te brengen, dat wellicht voor de lezers van dit blad belangwekkender is dan een lang verwijlen bij allerlei quaestie's het kerkrecht betreffende. Hem was namelijk ook de zorg over het schoolwezen toevertrouwd. In stukken op deze werkzaamheid betrekking hebbende wordt tevens over het toezicht over de armen gesproken. Nu is er een allermerkwaardigst document bewaard gebleven. In de aanhef wordt over de armenzorg gesproken, immers:

Wij willen juw Pastoren und Kerken-Diener ok ernstlik vermahnt hebben, dat ji eene flietige Upsicht hebben up ju hussittende Armen, die in juwer Stadt, Fleck ende Dorp gebohren ende wohnhafftig sinnen ende die durch Oltheit ende Kranckheit nichts vordenen koenen.

Het tweede gedeelte van gezegd document is misschien nog belangrijker omdat daarin met klem wordt aangedrongen de kinderen en wel die der armen onderricht te verschaffen. „Worde oeck van der Pastoren und Kerken-Deenern in Waerheit befonden, dat under den armen kinderen 1, 2 ofte 3 weren, de dorch den Almechtigen mit een sonderlyck verstandt begavet, de sal man na Gelegenheid der Stadt, Flecken ofte Dorp, mit Hulpe der Gemeine bey der Schole holden, ende blijven laten tho der Tijdt, dat se so oldt, ende ein Fundament tho lehren erlanget......

Het moge overdreven zijn om met Dalton (pag. 294) dit document te beschouwen als een der eerste pleidooien; voor leerplicht, het is in ieder geval belangwekkend te constateren, dat de Pool Lasco een open oog had voor de betekenis van het onderwijs, waarvan ook tal van Nederlandse kinderen genoten hebben.

Inmiddels waren zich de internationale wereldgebeurtenissen aan het voltrekken, die ook hun schaduwen zouden werpen op het afgelegen stukje land waar Lasco zijn werkzaamheid ontplooide. In 1547 toch vond de rijksdag te Augsburg plaats. De noodzakelijkheid om een concilie te houden werd algemeen bepleit. Dit concilie was ondertussen reeds begonnen. Voor de tussenperiode (het interim) werd een voorlopige regeling getroffen, waarbij de Katholieke kerk enige concessies deed; aan het primaat van de Paus, aan de sacramenten en de Transsubstantiatie, aan de voorbidding der heiligen, de processies en andere ceremoniën mocht echter niet worden getornd. In het voorbijgaan zij even vermeld dat ook Lasco's broeder aan deze rijksdag heeft deelgenomen — zijn andere broeder Hieronim had zijn werkzaamheid in Turkije met de dood moeten betalen (er liepen geruchten, dat hij door de Turken vergiftigd was).

De bepalingen door de Rijksdag vastgesteld golden natuurlijk ook voor Oost Friesland. Lasco vreesde terecht een verzwakking van de positie der Protestanten. Hij had gaarne naar Polen willen vertrekken, om daar de zaak der reformatie te dienen, hij richt een desbetreffend verzoek tot de Poolse koning, dat echter onbeantwoord blijft. Hij en velen zijner geloofsgenoten zoeken nu in Engeland een rustiger bestaan. De beschrijving van deze korte Londense periode valt buiten het kader onzer beschouwingen. Zowel van Schelven (pag. 131—208) als Pijper (Jan Utenhove pag. 188—238) hebben er uitvoerig over geschreven. Doch ook Engeland bleek geen blijvend toevluchtsoord te zijn; kort na de troonsbestijging van Bloody Mary zetten de vervolgingen tegen de Protestanten weer in. Andermaal scheept een deel der vervolgden zich in om wederom ergens op het vasteland hun godsdienst te kunnen belijden. Deze lijdenstocht is door Utenhove — zoals men uit ons eerste artikel weet, een oude reismakker van Lasco — zelf beschreven. Het boekje, dat de titel Simplex et fidelis narratio draagt schijnt zeer zeldzaam te zijn, Pyper vertelt pag. 102, dat hij een exemplaar uit de Koninklijke Bibliotheek in den Haag heeft gebruikt, Dalton spreekt van een uit de bibliotheek van Cracôw, dat van een voorrede van Lasco is voorzien[1]). Maar als onze vervolgden gedacht hadden op het continent een veilige vluchthaven te zullen vinden, dan hadden zij zich ook daarin zwaar misrekend. In Kopenhagen, in Rostock, in Lübeck en Hamburg waren ze aan de ernstigste vervolgingen blootgesteld; immers rustte het odium op hen, dat zij als Calvinisten in de leer der Sacramenten belangrijk afweken van de Lutherse dogmata.

Ook hierin willen we ons niet verdiepen, voor ons is het genoeg te weten, dat Lasco en de zijnen eenmaal in Emden teruggekeerd, ook daar geen rust vonden, zodat hij zich gedwongen ziet naar de stad te wijken, die Lasco het eerst na zijn vertrek uit Polen betreden had t.w. Frankfurt a/d. Main. Misschien is de voornaamste gebeurtenis van zijn Frankfurts verblijf wel zijn eerste persoonlijke ontmoeting met Calvijn.

De talrijke omzwervingen moede zal hij (Lasco), die in Frankfurt ook al weer door zijn Lutherse tegenstanders van allerlei beschuldigd wordt, een lang gekoesterd plan ten uitvoer brengen — in December van het jaar 1556 betreedt hij weer de Poolse bodem. Ook daar wacht hem een nieuw arbeidsveld, waar hij veel resultaten zal oogsten, waar hem veel teleurstellingen wachten. We hopen later gelegenheid te hebben deze tweede Poolse periode aan een nader onderzoek te onderwerpen.

Zoals we boven reeds mededeelden, vond Lasco bij zijn vele administratieve werkzaamheden als superintendent — als zodanig was hij ook in Londen aangesteld — toch nog gelegenheid om op theologisch gebied tamelijk veel te schrijven. Veel van deze geschriften waren echter aan het oog van de West-Europese Calvinisten ontsnapt. Kort na het midden der 19e eeuw zal echter een jong, begaafd tevens eerzuchtig theologisch student van de Leidse Universiteit alle pogingen in het werk stellen om deze geschriften onder ogen te krijgen. Ook na zijn met een gouden medaille bekroonde beantwoording van een prijsvraag over Lasco zal hij nasporingen verrichten om in buitenlandse bibliotheken verscholen exemplaren te copiëren. Hij staat echter als predikant in een kleine dorpsgemeente en is niet bij machte de lange reis naar Oost-Europa te ondernemen. Hij zou daar immers weken en weken moeten blijven, om de copieerarbeid te voltooien. In zijn wanhoop richt hij zich nu tot een bekend staatsman uit die dagen, in de hoop, dat hij door diens bemiddeling het exemplaar overgestuurd kan krijgen. In de volgende brief uit hij zijn verlangen. Eerst nog even de namen van de adressant en van de geadresseerde. Degeen, die de brief schrijft heet Abraham Kuyper, degeen die hem ontvangt Guillaume Groen van Prinsterer, de datum van afzending: 6 October 1864: „Vergun wij met een enkel woord beleefdelijk het volgend verzoek tot U te richten. Sinds eenigen tijd houd ik mij onledig met de uitgave der werken van Joannes a Lasco, de eerste superintendent der gemeente onder het kruis te Londen. Een dier werken de „Epitome doctrinae Phrisiae Ecclesiae Orientalis" was tot dusver alleen in manuscript bekend. Na lang zoeken slaagde ik er eindelijk in, de wetenschap te bekomen, dat het zich met nog eenige stukken bevindt in het Königl. Geheimes Archiv te Königsberg."

Groen heeft dit verzoek ingewilligd en 13 Maart 1866 ontvangt hij een brief uit de dorspastorie: „Gun mij de eer U hiernevens een partieele afdruk van A Lasco's werken toe te zenden."

Hiermede is het contact gelegd tussen de leider der Antirevolutionairen en de man, die later zijn taak zal overnemen. Wij zijn er vast van overtuigd dat beide mannen elkander ook wel zonder Lasco zouden gevonden hebben. Maar dat dit contact wellicht toch bespoedigd is door het werk van een Pool mocht in dit aan Poolse cultuur gewijd tijdschrift nog wel eens gereleveerd worden.

---

[1]) Kuyper I praefatio IX is geneigd Lasco's aandeel in dit werk zeer aanzienlijk te noemen, Pyper pag. 175/176 bestrijdt deze mening. P.

Korte berichten

Vissers halen een zeventiende eeuws bootje op.

Bij het vissen op het Sitnomeer bij Kartuzy bleven de netten van de vissers midden in het meer ergens achter haken. Met veel moeite werd tenslotte en goed geconserveerd bootje uit de 16e of 17e eeuw naar boven gehaald. Het is naar het museum in Kartuzy gebracht.

200 Belgen blijven in Polen en willen niet naar hun land terugkeren.

Te Brussel heeft een plenaire zitting plaats gevonden van de Belgische vereniging van verwanten van vermiste personen. De heer van der Borght, hoofd van de regeringsmissie, die in Polen naar Belgen had gezocht, die vermist waren geraakt tijdens de oorlogshandelingen, bracht de aanwezigen op de hoogte van de resultaten van zijn reis.

„Tijdens mijn reis door Polen — sprak Van der Borght — werd ik overal zeer vriendelijk ontvangen en genoot ik alle medewerking. 200 Belgen, die zich in Polen bevinden — verklaarde de spreker — willen in de Poolse steden blijven wonen en werken en wensen niet naar België terug te keren."

Julian Tuwin ontvangt de literaire prijs van Lodz.

Op 29 December 1949 vond een zitting plaats van het Comité voor de literaire prijs van de stad Lódż, waarbij besloten werd de prijs voor 1949 ter waarde van 200.000 złoty toe te kennen aan Julian Tuwim op grond van zijn gehele literaire oeuvre.

Grzegorz Fitelberg gekozen in de UNESCO.

De Internationale Raad voor Muziek van de UNESCO, waarin de meest vooraanstaande musici zitting hebben, heeft onlangs de Poolse dirigent en componist Grzegorz Fitelberg om zijn medewerking verzocht.

In het Muzikaal Adviserend Comité voor Europa hebben behalve Grzegorz Fitelberg o.a. de Italiaanse componist G. F. Malipiero, de Spaanse cellist Pablo Casals en de Zwitserse dirigent E. Ansermet zitting.

Uitbreiding van het handelsverkeer tussen Polen en de Duitse Democratische Republiek.

Als resultaat van de gevoerde onderhandelingen is op 29 December 1949 tussen Polen en de Duitse Democratische Republiek een aanvullende overeenkomst gesloten, die een aanmerkelijke uitbreiding betekent van de voorlopige handelsovereenkomst van 28 Maart 1949.

In het kader van de nieuwe overeenkomst verschaft Polen de Duitse Democratische Republiek een aanvullende hoeveelheid steenkool, cokes, zaden en andere goederen. De Duitse Democratische Republiek levert aan Polen kunstmeststoffen, stoommachines, meubelen en houten voorwerpen, filmband, glaswaren en gebruiksartikelen.

Grote verschepingsonderneming in bedrijf gesteld.

Op 1 Januari 1950 werd in Slupsk (Stalp) een grote verschepingsonderneming in bedrijf gesteld. Deze onderneming heeft haar centrale zetel in Slupsk en heeft onderafdelingen in Ustka, Darlowe en Kolobrzeg. Haar werkterrein bestaat in het verschepen en het verrichten van andere diensten in de zeehavens.

Productie van Vaneline in Polen.

De levensmiddelen- en landbouwindustrie is met een nieuwe tak verreikt, die Vaneline zal produceren, een product, dat tot dusverre in Polen nog niet werd vervaardigd. Ook werd begonnen met de fabricatie van butaline. Dit product is zeer gewild.

Stijging van de suikerproductie.

In de loop van het vorige jaar is de productie in de suikerwarenindustrie, vergeleken met die in het vorige jaar, kwantitatief met 43,9% en kwalitatief met 80,7% gestegen.

De Poolse tabaksbouw heeft veel belangstelling gewekt.

Het Poolse tabaksmonopolie verwerkte sedert 1945 voornamelijk grondstoffen, die in het land zelf gekweekt waren.

Voor de oorlog werd 90% van de verwerkte tabak ingevoerd, thans slechts nog 15%.

Op steeds meer terreinen wordt tabak verbouwd. Het voornaamste gebied waarin dit plaats vindt zijn de omstreken van Lublin, die men wel het Poolse Macedonië noemt. Dit gebied levert ongeveer 40% op van de totale hoeveelheid tabak die in Polen wordt verbouwd. De kwaliteit van de inheemse tabak wordt steeds verbeterd. Ondanks de belangrijke stijging van het tabaksverbruik (840 gram per inwoner tegen 560 gram in 1938) voorziet de inheemse productie de markt bijna geheel. Verschillende Europese delegaties hebben de Poolse tabaksvelden reeds bezichtigd.

Vermeld dient nog te worden, dat het fermenteren van de tabak slechts 7—14 dagen duurt, inplaats van 6—7 maanden, hetgeen veel tijd, kosten en materiaal uitspaart.

Verlenging van de Pools-Noorse handelsverdragen.

Op 31 December werd een protokol door Polen en Noorwegen ondertekend, waarbij het Pools-Noorse handelsverdrag een jaar verlengd wordt. De belangrijkste goederen, die Polen aan Noorwegen levert zijn o.a. kolen, cokes, landbouwproducten, metaalwaren, glas, porcelein, textiel, chemische producten en borstelwerk. De Polen ontvangen uit Noorwegen: vetten, ijzererts, cellulose, haring, verschillende metalen, enz.

Arbitrage-commissie bij de Poolse kamer voor buitenlandse handel.

Aan de handelskamer voor het buitenland in Polen werd een arbitrage-commissie toegevoegd, die tot taak heeft alle strijdpunten met het buitenland op het gebied van handel en verkeerswezen te beslechten. In dit college hebben zititng prof. Dr. W. Kozubski, Hendryk Czarniecki, dr. M. Rychter en J. Stopinski.

Nieuwe houthaven van Gdansk.

In de nieuwe houthaven van Gdańsk, die verleden jaar tot stand kwam, is een levendig verkeer. De gehele capaciteit van de haven wordt dagelijks benut. Gdańsk heeft dezelfde omvang bereikt als Gdynia, dat de grootste houthaven van Polen is. In dit jaar zullen nog enige losplaatsen worden gemaakt, waardoor Gdańsk de grootste houthaven zal krijgen en tevens de grootste houtverschepingsplaats zal zijn.

Transport op de Oder.

Het transport van Tchecho Slowakije op de Oder bedroeg in 1947 4.849 ton en steeg in 1948 tot 59.761 ton. In het eerste halfjaar van 1949 bedroeg het 60.000 ton.

DE POOLSE JAREN VAN JOSEPH CONRAD

Joseph Conrad Korzeniowski in 1865

Ofschoon vrijwel alle bewonderaars van de grote maritieme schrijver, die onder de schuilnaam Joseph Conrad een wereldreputatie heeft veroverd, weten, dat hij van Poolse afkomst was en een belangrijk deel van zijn leven op Poolse bodem heeft doorgebracht, is het merendeel toch onbekend met het vele, wat hij daar heeft meegemaakt. Bovendien zijn zijn autobiografische geschriften — ik denk aan zijn A personal Record en zijn Notes on Life and Letters — niet in die mate tot een groot publiek doorgedrongen, zodat in een tijdschrift als het onze een bespreking van Conrad's Poolse jaren niet misplaatst mag heten, temeer omdat we daarmee tevens de gelegenheid aangrijpen het een en ander te releveren uit de Poolse geschiedenis van het midden der negentiende eeuw met als middelpunt de grote Poolse opstand van het jaar 1863. Het moge dan al voor de Poolse cultuur te betreuren zijn, dat een schrijverstalent als dat van Teodor Josef Konrad Korzeniowski (aldus luidt Conrad's eigenlijke naam) haar ontvallen is, toch is de band tussen hem en zijn vaderland nooit volledig verbroken en al hadden we die ook vaak nog vaster gewenst, Conrad's jeugd speelt zich af in een milieu, dat oer Pools is en blijft en dat we nu aan een nader onderzoek gaan onderwerpen.

Conrad's vader Apollo Nulecz Korzeniowski wordt ons geschetst als een kunstzinnige, enigszins aan luimen onderhevige afstammeling uit een oud Lithaus geslacht. Geboren in 1820 had hij zijn schooltijd te Niemirow en te Winnica gesleten en had later een hogere school te Jitomir in Wolhynië betrokken. Aldaar maakte hij kennis met Tadeusz Bobrowski. Door deze studievriend wordt hij bij de Bobrowski's geïntroduceerd en daar ontmoet hij de enige zuster van een viertal broers, Evelina Bobrowski, met wie hij in het jaar 1856 in het plaatsje Oratow in het huwelijk treedt. Zijn enigszins ongedurig temperament maakt het hem moeilijk spoedig een werkkring te vinden, we zien hem eerst als rentmeester in de nabijheid van Luczyniec (Podolië), welke post hij niet lang houdt, want na enige tijd zal hij het landgoed Derebczynska bij Mohilow pachten en daar wordt op de 3e December van het jaar 1857 in het plaatsje Berdiczew zijn enige zoon, de reeds genoemde Teodor Josef Konrad Korzeniowski geboren. Finantiële moeilijkheden noopten de vader ook van hier te vertrekken en zo zien we de familie bestaande uit man, vrouw en kind in het jaar 1859 in het nabijgelegen Jitomir.

Men krijgt sterk de indruk, dat Apollo zich meer voor de literatuur dan voor agrarische quaesties interesseerde; in die Jitomir-tijd hield hij zich in elk geval onledig met een (gedeeltelijke) vertaling van Hugo's Légendes des siècles, in een brief aan zijn vriend Kaszewski doelt hij op dit werk, waarvan hij half schertsend zegt, dat het vertalen van de Légende misschien nog moeilijker was dan het schrijven.

De politieke gebeurtenissen zouden echter spoedig een eind maken aan deze betrekkelijk rustige literaire arbeid; de golven van het verzet tegen de Tsaristische druk beginnen aan te zwellen. Men heeft geen vertrouwen meer in de pogingen van een Aleksander Wielopolski, de voor zijn landgenoten ongenaakbare Poolse edelman, die een verzoening tussen de onderdrukker en de onderdrukten nastreeft, welke verzoeningspolitiek hij al vroeger in zijn enigszins zoetsappige brief aan Metternich „Lettre d'un Gentilhomme polonais sur les massacres de Galicie adressée au prince Metternich" had willen doorvoeren. Neen, de Poolse revolutionaire elementen begrijpen, dat andere middelen toegepast moeten worden en ook Apollo Korzeniowski luistert met welgevallen naar deze klanken. Hij voelt zich in zijn eenzame provinciestad niet meer op zijn plaats en wil in nauwer contact komen met de naar bevrijding dorstenden. Vandaar dat hij in de lente van 1862 naar Warszawa vertrekt. In de herfstdagen van hetzelfde jaar zal hij het geluk smaken, vrouw en kind bij zich in Warszawa te zien en nu zullen de banden tussen hem en het Nationale Bevrijdings Comité hechter en hechter worden. In Apollo's huis vinden geregeld bijeenkomsten der revolutionairen plaats, de kleine Teodor zag er enigszins phantastische figuren komen en gaan, velen zijn, tegen de bevelen van de Russische politie, in het zwart gekleed, daar deze rouwkleur past bij de toestand, waarin het vaderland zich bevindt. Men ziet, geheel doorkneed in de tactiek der illegaliteit waren deze brave opstandigen nog niet; het kan ons dan ook niet verwonderen, dat Apollo reeds in de Octoberdagen van het jaar 1862 in handen van de politie valt. Alle pogingen door zijn familie aangewend — vooral zijn schoonmoeder Jozefowa Bobrowska spande zich voor hem in — blijken vruchteloos te zijn; Apollo wordt als verdacht tegen de keizerlijke regering geconspireerd te hebben naar Rusland (niet naar Siberië) verbannen. Zijn nu dertigjarige vrouw vroeg en kreeg verlof haar man te mogen vergezellen. Aanvankelijk was hem Perm als ballingsoord toegedacht, de autoriteiten beslisten echter later, dat hij naar Wologda zou worden gezonden. In de nabijheid van Moskou wordt de kleine Teodor ernstig ziek. Er is echter geen sprake van dat de tocht onderbroken wordt. Het enige wat de begeleiders toestaan is, dat een voorbijrijdende reiziger een medicus uit Moskou mag halen, door wiens goede zorgen de kleine dra herstelt. Nauwlijks is Teodor echter beter, of zijn moeder blijkt niet in staat te zijn de tocht verder mee te maken. Doch ook voor haar kent het het escorte geen mededogen, en zo komen de gedeporteerde Polen — het waren er samen een goede twintig — meer dood dan levend in de Februari-dagen van '63 te Wologda aan. De gouverneur, Treminski, bleek niet tot de ergsten te behoren, maar de gevangenen waren nauwlijks tegen het zeer strenge klimaat bestand.

Apollo's geest was echter geenszins gebroken, niet alleen dat hij zich zelf staande hield, maar hij wist ook zijn makkers moed in te spreken. De opstandige gezindheid mocht niet verflauwen. Deze geestkracht stemt vooral tot bewondering als men bedenkt, dat Apollo spoedig de voor hem allertreurigste tijdingen vernam. Met zijn beide broeders, Robert en Hilary, was het nog erger afgelopen dan met hem zelf; Robert was in de strijd gevallen, Hilary was naar Siberië gestuurd, waar hij tien jaar later stierf.

In de zomer van 1863 komt er een kleine verlichting in hun lot, ze mogen Wologda wisselen voor het Zuidelijker gelegen Tchernikow en Mevrouw Korzeniowska krijgt zelfs een „verlof" van drie maanden. Zij brengt die tijd met haar kleine zoontje door op het landgoed van haar broeder Tadeusz, dat bij Nowowastow was gelegen. Hier, op dit landgoed, zal de jeugdige Teodor voor het eerst speelkameraadjes leren kennen, op later leeftijd zal hij zijn nichtje, Józefa, nog vaak herdenken. Al was de tijd bij haar broeder doorgebracht, heilzaam voor Mevrouw Korzeniowska's geknakte gezondheid, toch zullen juist als de datum van het vertrek nadert, de oude kwalen weer in alle hevigheid terugkeren. Maar de autoriteiten willen haar geen verlofsverlenging toestaan en zo aanvaardt zij onder de allerellendigste omstandigheden de terugreis naar haar man. Conrad heeft ons in zijn Personal Record (pag. 64/65) een aandoenlijke beschrijving gegeven van het afscheid; we zien in gedachte het armzalige door vier paarden getrokken voertuig voor ons, in welke moeder en zoon plaats nemen. De familie verdringt zich bij de koets om de vertrekkenden nog enige woorden van troost toe te voegen, de gouvernante van de kleine Józefa kan er niets anders uitbrengen dan een „N'oublie pas ton français, mon chéri. Teodor toch had in die drie maanden tamelijk goed Frans bij haar geleerd.

In Tchernikow teruggekeerd zal Mevrouw Korzeniowska daar haar doodstrijd hebben uit te vechten. Men moet Apollo's brieven tot zijn vriend Kaszewski gericht lezen, om zich een voorstelling te kunnen maken van de ellende, waaraan hij zowel als zijn vrouw waren prijs gegeven. Zij was vrijwel geheel verstoken van medische hulp en van medicijnen. De tuberculose had haar lichaam aangevreten, zij leed ondragelijke pijnen door tumoren in de ingewanden, kortom niets bleef haar bespaard.

Eindelijk zou het doodsuur slaan; op de 6e April van het jaar 1865 blies zij op vier en dertig jarige leeftijd de laatste adem uit.

Men kan zich voorstellen, welk een tijd er voor vader en zoon volgde. Had de knaap in de „verloftijd" de weelde van speelkameraadjes mogen smaken, nu was hij geheel aan zich zelf overgelaten. Doch juist in die vreselijke periode van vereenzaming vond hij een troost en toeverlaat in de boeken. Zijn vader had een heel klein bibliotheekje, zodat het jongetje wel genoodzaakt was altijd weer hetzelfde te herlezen. Maar dit verdroot hem niet; onder de werken, waarover hij in zijn stil hoekje steeds weer zat te peinzen nam Hugo's „Travailleurs de la Mer" wel een voorname plaats in. De inhoud boeit hem dermate, dat hij er hoofdstukken van vertaalt. De eerste zaden zijn gelegd voor een gewas, dat later weelderige vruchten zal gaan dragen.

Apollo begreep echter zeer goed, dat het kind een andere omgeving moest hebben. Wel viel het hem zwaar van de kleine te scheiden. De brieven, waarin de vader zijn zorgen

Joseph Conrad Korzeniowski in 1873

over zijn zoontje uitspreekt, zijn zo diep menselijk, dat ik ze een brede lezerskring toewens. Ten slotte viel de slag, en Teodor verlaat Tchernikow, om andermaal in het milieu van Nowowastow te worden opgenomen. Maar deze keer mist hij haar, die hem bij het eerste bezoek aan het landgoed vergezeld had en al doen de familieleden ook alles om hem dit verlies te doen vergeten, hij kan er niet meer aarden, hij verlangt naar zijn vader terug.

Conrad moet in later dagen nog heel dikwijls aan deze Nowowastow-periode hebben gedacht. In een zijner novellen „Prince Roman" beschrijft hij ons b.v. het bezoek, dat vorst Roman Sanguszko aan zijn oom bracht. Nu is deze Sanguszko geen onbekende in de Poolse geschiedenis. Hij had in de opstand van 1831 zijn glorierijke rol gespeeld, en was daarvoor naar de Siberische mijnen verbannen. Na veertien jaar in die toen nog zeer onherbergzame oorden te hebben doorgebracht keerde hij, stokdoof geworden, naar Polen terug zonder zijn geestkracht verloren te hebben.

Voor Apollo scheen een betere tijd te dagen. In December wisten zijn invloedrijke vrienden en familieleden het bij de autoriteiten zo ver te krijgen, dat hem een één jaar geldend paspoort werd uitgereikt, waarop hij met zijn tienjarig zoontje naar Algiers en Madeira mocht vertrekken. De vader miste echter de kracht, om deze verre reis te ondernemen. In plaats daarvan vertrekt hij met Teodor naar Lemberg, waar de knaap een middelbare school bezoekt. Vaak ondernemen het tweetal bergtochten in de nabijheid van Topolnica, waar beiden zich niet zat kunnen drinken aan de voedzame

Piano-recitals van Barbara Hesse Bukowska

Duitse en Poolse cultuur

De jonge Poolse pianiste Barbara Hesse—Bukowska werd op 8 Februari 1930 te Lodz geboren. De kunstenaresse behaalde reeds verschillende prijzen in haar geboorteland en werd in 1949 prijswinnaresse van het Chopin-concours te Warszawa. Barbara Hesse—Bukowska treedt in het buitenland met enorm succes op.

Door administratieve moeilijkheden konden we onze leden pas laat een bericht sturen, dat het concert van Barbara Hesse—Bukowska mede onder auspiciën van onze Vereniging zou plaats vinden.

Ondanks deze late convocatie hebben niettemin talrijken onzer leden gebruik gemaakt van de hun geboden gelegenheid, om het Chopinspel te bewonderen van een der gelukkigen, die bij het jongste Chopin-concours te Warszawa een hoge prijs mocht behalen.

Er zal wel niemand op dit concert zijn geweest, die niet met de indruk naar huis is gegaan, dat de jury bij die gelegenheid een juist oordeel had geveld. Door de vriendelijkheid van de Poolse Gezant Z.Ex. Ks Prusiński werden we enige dagen later in de gelegenheid gesteld deze pianiste nog eens op de Poolse legatie te horen; deze keer had ze een programma, dat wel is waar geopend en besloten werd met Chopin-composities, maar waarbij wij tevens de gelegenheid hadden haar opvatting van andere componisten (o.a. Liszt) te leren kennen. Deze concerten vormden een waardig slot van de van Poolse zijde in dit herdenkingsjaar georganiseerde Chopin-concerten ten onzent. Woorden schieten nu eenmaal telkens te kort, om de indrukken weer te geven, die deze geheel unieke muziek steeds weer bij de toehoorder achterlaat. Juist omdat ik me onmachtig verklaar, om b.v. over de Nocturne in Des gr. t. iets mee te delen, wat ook maar bij benadering uitdrukt, wat in dit meesterwerk verklankt is, wil ik in dit verband een kroongetuige oproepen, wiens stem — en terecht — bij het Nederlandse publiek meer gezag heeft dan de mijne — ik bedoel die van Thomas Mann.

We kennen Thomas Mann uit zijn vroeger werk als een verwoed Wagneriaan — we hadden bijna de uitdrukking „bezeten" gebruikt, ware 't niet, dat deze onstuimige liefde het aanzijn had geschonken aan de roerende Tristan-novelle. Nu heeft men vaak over de invloed van Chopin op Wagner gesproken, o.a. doet Prof. Bernet Kempers dit in een in deze kolommen gewraakt artikel, waarin hij Chopin belast met Wagner-zonden. Geheel anders nu Thomas Mann. In zijn zeker niet onverdeeld geslaagde „Doktor Faustus" laat hij zijn held — de pianist en componist Adrian Leverkühn — over Chopin en Wagner spreken. Ik kan helaas niet de hele passage citeren, ik volsta met enkele kernzinnen (pag. 223). „Das (bedoeld is Notturno opus 27 no. 2) übertrifft an desperatem Wohlklang alle Tristan-Orgien (das ist) ohne das Corridahafte einer is der Verderbtheit robusten Theatermystik. Chopin hat hier nicht nur harmonisch mehr als antizipiert, nämlich gleich überholt."

Allerlei vragen rijzen naar aanleiding van zulke woorden in ons op. Heeft Wagner niet mede (natuurlijk niet uitsluitend) uitdrukking gegeven aan veel van het minderwaardige, dat er in het Duitse volk leeft en kan een zich verdiepen in het beste, wat de Slavische culturen hebben opgeleverd, niet als een reinigingskuur werken!

P.

---

schapenmelk. Eigenaardig is het dat een man, als Apollo, die zoveel had meegemaakt zelfs kleinigheden niet veronachtzaamt. Hij is niet geheel en al tevreden over het onderwijs, dat Teodor in Lemberg geniet, omdat hem het aldaar gesproken Pools niet bevalt. Spoedig krijgt de vader ook in deze zijn zin, want hem wordt de gelegenheid geboden om met zijn spruit naar Craców te verhuizen, waar een zuiverder Pools het Galiciaans vervangen zal.

Heel lang zou die betrekkelijk gelukkige periode echter niet duren, het doorstane leed had te zeer zijn gezondheid ondermijnd. Toen Apollo zijn eind voelde naderen eiste hij, dat al zijn manuscripten voor zijn dood verbrand zouden worden. Dit geschiedde dan ook. In zijn kussens gedoken aanschouwde de nog geen vijftig jarige de autodafé van wat hem eens lief was geweest.

Enige dagen later, 23 Mei 1869, had Polen een van zijn meest toewijde zonen verloren. Bij zijn begrafenis legden tallozen getuigenis af van de diepe dankbaarheid, welke in hen leefde. Ofschoon zijn literair werk dus voor het nageslacht verloren is gegaan hebben enkelen, die het leerden kennen, er zich zeer lovend over uitgelaten. De meer genoemde Thadeusz Bobrowski getuigt er van, dat het de gunstige invloed van Krasinski verraadt.

De wees geworden Teodor werd nu in een kosthuis ondergebracht. Zijn vorderingen op school waren goed maar niet overweldigend; voor Latijn en Duits waren de cijfers niet volkomen bevredigend. We horen van kleinere en grotere uitstapjes, zo wordt er een bezoek gebracht aan het in de Tatra gelegen Krynica. Misschien is bij het aanschouwen van die overweldigende natuurtaferelen zijn belangstelling voor de aardrijkskunde ontwaakt. Hiermede gaat gepaard een hartstochtelijk verlangen om verre reizen te ondernemen, welk verlangen echter voorlopig onbevredigd blijft. Dit verlangen krijgt nu ook langzamerhand een meer concrete vorm; hij wil de zee leren kennen. Een reis naar Zwitserland bevredigt hem daarom maar half; moeten wij aan een passage uit „Nostromo" autobiografische betekenis toekennen, dan heeft een ongelukkige liefde er het hare toe bijgedragen, om hem de wijde wereld in te drijven.

Hoe het ook zij, het ogenblik zal dra aanbreken, waarop hij voor Polen verloren gaat. Midden October 1874 is hij reisvaardig, om naar Marseille te vertrekken; zijn tweede periode — de Franse tijd — zet in.

Onze taak is hiermee geëindigd. Het zou ongetwijfeld een dankbare taak zijn na te gaan hoeveel Polendom er in de latere Engelse schrijver nog is terug te vinden, doch ook al hadden we deze moeizame arbeid verricht dan nog zouden wij er hoogstwaarschijnlijk bij een groter publiek niet de nodige belangstelling voor vinden. In de korte schets, die wij van Conrad's jeugd gaven, voerden we onze lezers naar Poolse milieu's, waar de vrijheidsgedachte diep wortel had geschoten. Dit is een genoegzame rechtvaardiging voor een artikel over hem in een tijdschrift aan Pools geestesleven gewijd.

P.

Polen vecht voor de vrede

Het Poolse volk, dat in de laatste oorlog zoveel offers heeft moeten brengen, heeft bij het behoud van de vrede meer belang, dan welk ander volk ter wereld ook. Duidelijk valt dan ook het streven daarnaar waar te nemen en dat zowel op nationaal als op internationaal terrein. Wij behoeven slechts te denken aan het initiatief voor de grote wereldvredescongressen te Wroclaw en te Parijs en in het algemeen in de grote internationale arena, waar de Polen een grote activiteit hebben ontplooid en niet moede werden propaganda te maken voor de vredesgedachte. Wij laten hier enige stemmen volgen van vooraanstaande mannen van het nieuwe Polen.

Zbigniew Pronazsko, directeur van de Academie voor schone kunsten.

Wij, die door de oorlog zwaarder getroffen zijn, dan welk volk ter wereld ook, hebben de vrede nodig om ons zo verwoeste vaderland weder te kunnen opbouwen. Voor ons betekent vrede het werk van tractoren en dorsmachines; de vrede geeft ons de tijd om millioenen boeken te drukken, die onze jeugd vormen in een atmosfeer van menselijke broederschap.
Wij hebben de vrede nodig om op het platteland in elke hut het electrische licht te laten stralen. Voor ons betekent de vrede vreugde aan de kunstwerken, vreugde er aan te werken om het leven schoner te maken.

Tadeusz Marchlewski, rector van de Krakauwsche Jagiellonische universiteit, voorzitter van het Wojewodschaps-comité ter verdediging van de vrede.

De wetenschap moet de vrede dienen. Wil zij de mensheid verder dienen, dan kan men zich moeilijk voorstellen, dat die mensheid zonder vrede tot verdere ontwikkeling komt, zomin als men zich de kennis van de levensproblemen kan voorstellen los van het leven. Dat de wetenschap zich toelegt op vraagstukken, die verband houden met oorlogvoeren is volkomen in tegenstelling met haar geest en brengt de volkeren onheil. De wetenschappelijke geest wordt gedwongen naar problemen, welke bijdragen tot ontketening van de logen en om oorlogsmateriaal te oorlog — in ideologische zin: om de volkeren op te wekken tot agressieve of imperialistische oorproduceren, dat tot vernietiging en onderwerping van andere volkeren dient.
Een duidelijk teken van protest is de internationale vredesdag, die alle lagen van de bevolking vieren, ook de vertegenwoordigers van de wetenschap, wier aandeel in dezen viering bijzonder belangrijk is, met het oog op de betekenis van de vrede voor de wetenschap en de rol van de bij het behoud van de wereldvrede.

De dichter Julian Tuwim.
De idee van de strijd om de vrede.

Ik lees vrij veel Amerikaanse tijdschriften en couranten. Bijna in elk artikel wordt daarin opgehitst tot oorlog.
Maar — en dat is interessant — deze artikelen beginnen en eindigen bijna altijd met de volgende stereotype zinsneden: „Als de Sowjet Unie toeslaat”... als zij provoceert” — „dan zullen wij onze machine op gang brengen, uiteraard slechts ter verdediging, en deze machine is natuurlijk geweldig” enz.
Het is aan geen twijfel onderhevig, dat de vredesgedachte en de strijd om de vrede zich in die landen concentreert, waar niet de oorlog, maar de opbouw aller gedachten bezig houdt.
Maar we mogen niet vergeten, dat men niet zo gemakkelijk een oorlog kan ontketenen. Na de laatste slachting is het bewustzijn der volkeren immers klaarwakker geworden.
Wanneer ik spreek van vrede, van de noodzaak, dat deze wordt gehandhaafd, dan hoort men mij, dichter en schrijver, over de gehele wereld: Tursun-Zade in Tatschikistan, Ilja Ehrenburg in Moskou, Aragon in Parijs, Andersen Nexö in Denemarken, Jorge Amado in Brazilië, de Deken van Canterbury in Engeland. Wij dichters en schrijvers zijn, als ijverige voorvechters van de vrede niet vereenzaamd. Onze denkersstem verenigt zich met die van de volksmassa's van de gehele wereld, met allen, die geen oorlog willen en die het ook niet tot een oorlog zullen laten komen.

NIEUW UITGEKOMEN POOLSE POSTZEGELS

De chef van het Poolse postwezen werd gemachtigd, een speciale serie postzegels in omloop te brengen ter gelegenheid van het Congres van de Verenigde Boerenbeweging, en wel met de zelfde afbeelding voor alle zegels: één postzegel van 15 zl. (groen), drie van 5 zl. (rood-bruin), één van 10 zł. (rood) en één van 35 zl. (bruin).
In ons laatste nummer hebben wij reeds geschreven over de ontwerpers en de graveurs van deze zegels. De technische bijzonderheden zijn precies de zelfde als in de U.P.U. editie: totale uitgifte 500.000 series.
De tekening van deze series is niet buitengewoon goed, maar men constateert een grote vooruitgang ten aanzien van het graveren.
De heer Łukaszewski heeft er een zeer goed werk van gemaakt, en ofschoon hij niet het peil van de Weense specialisten bereikt heeft, was zijn werk toch beter dan dat van de Franse graveurs. Dat geeft ons het recht, om de toekomst met vertrouwen tegemoet te zien.
Alle begin is moeilijk. Het is nu eenmaal niet gemakkelijk, om in eens het werk van staalgravures op een hoog niveau te beginnen, vooral als men weet, dat er in 10 jaar niets meer aan gedaan is en dat alle werktuigen en machinerieën in de laatste oorlog volkomen verwoest werden.
Dat is dan ook de reden, waarom de P.W.P.W. niet altijd in staat is de beloftes na te komen inzake van ander aangekondigde uitgiftes.
Tot nu toe konden de data van de nieuw uit te brengen zegels niet altijd nauwkeurig vastgesteld worden.
Toch kunnen wij verwachten dat nu de volgende series uit de „Mannen van het Jaar” verschijnen of al verschenen zijn: 10 zł. (paars) — Mickiewicz, 15 zl. (kleur nog niet vastgesteld) — Slowacki.
Naast de zegel van de Sowjet-Poolse Vriendschap: 15 zl. (kleur nog niet vastgesteld) — Mickiewicz en Poeschkin en de nieuwe luchtpostzegel van 500 zl. (rood). Zo zal het programma naar aanleiding van het Boerencongres spoedig afgewerkt zijn.
Het Postzegelcomité houdt nog een bijeenkomst, waar het programma voor 1950 vastgesteld zal worden.

VERENIGING NEDERLAND-POLEN

Comité van Aanbeveling:

Prof. Dr. B. Becker, Amsterdam
J. H. Cohen Stuart, Bussum
Mr. H. Cost Budde, Voorburg
Mr. S. Davids, Amsterdam
Mr. P. E. Eldering, Amsterdam
J. D. L. Le Febvre, Laren N.H.
Prof. Dr. J. A. van Hamel, Baarn
Ed. Hoornik, Amsterdam
W. Huisman, litt. slav. dra., Wassenaar
B. Jelgersma, Amsterdam
H. Ch. G. J. van der Mandere, 's-Gravenhage
Jan H. de Groot, Arnhem
Prof. Dr. R. van der Meulen, Leiden
Mr. W. M. van Meurs-van der Burg, A'dam
Mevr. Dr. E. E. Prins-de Jong, Leiden
Mevr. Mr. I. E. Prins-Willekes Mac-Donald, Amsterdam
H. M. van Randwijk, Amsterdam
Ir. J. W. Rodenko, 's-Gravenhage
Henriette Roland Holst van der Schalk, Overveen
Prof. Dr. Jan Romein, Amsterdam
Mevr. Dr. Annie Romein—Verschoor, Amsterdam
Jhr. W. J. H. B. Sandberg
P. J. J. Verlooy, Leiden
Victor E. van Vriesland, Amsterdam
Dr. L. P. Walburgh Schmidt, Oegstgeest
M. J. Wentinck, 's-Gravenhage
Prof. Dr. W. F. Wertheim, Amsterdam
Sam de Wolf, Amsterdam